

อยู่เย็น เป็นสุข

อันดับที่ ๑๒
กตัญญูต่อแผ่นดิน

พระเทพดิลก (ระแบบ จิตภาโณ)
วัดบวรนิเวศวิหาร

แผ่นดินไทย เป็นมรดกชั้นสุดท้ายที่มีอยู่
เพราะฉะนั้นคนในชาติควรจะหวงแหน
เยี่ยงบรรพบุรุษ เพราะไม่มีแผ่นดิน
ที่จะเลือกอีกแล้ว ถ้าชาติอยู่ไม่ได้
ศาสนาก็อยู่ไม่ได้

อยู่เย็น เป็นสุข

อันดับที่ ๑	เมษายน ๒๕๒๕	ธรรมะระดับโลก
อันดับที่ ๒	พฤษภาคม ๒๕๓๔	ทำไมจึงเป็นเช่นนี้
อันดับที่ ๓	มกราคม ๒๕๓๕	ยิ่งให้ยิ่งได้
อันดับที่ ๔	มกราคม ๒๕๓๖	ส่งความสุข
อันดับที่ ๕	มกราคม ๒๕๓๗	แนวทางสร้างความสุข
อันดับที่ ๖	มกราคม ๒๕๓๘	ทางเกิดประโยชน์
อันดับที่ ๗	มกราคม ๒๕๓๙	ยอดแห่งความสุข
อันดับที่ ๘	มกราคม ๒๕๔๐	เพื่อความร่มเย็น
อันดับที่ ๙	มกราคม ๒๕๔๑	คนดีของสมเด็จพระเจ้า
อันดับที่ ๑๐	มกราคม ๒๕๔๒	สำคัญที่จิตอย่าวิกฤต
อันดับที่ ๑๑	มกราคม ๒๕๔๓	จุดหมายปลายทาง
อันดับที่ ๑๒	มกราคม ๒๕๔๔	กตัญญูต่อแผ่นดิน

๙

นิสมมํ กรณํ เสยโย

ใคร่ครวญก่อนแล้วจึงทำดีกว่า

อยู่เย็น เป็นสุข

อันดับที่ ๑๒

กตัญญูต่อมาตุภูมิ

พระเทพดิลก (ระแบบ จิตภาโณ)

วัดบวรนิเวศวิหาร

รวบรวม เรียบเรียง

กองทุนไทรรัตนานูภาพ

เพื่อการศึกษา การเผยแผ่ และการพิทักษ์ความมั่นคงของพระพุทธศาสนา

พิมพ์เผยแพร่

พุทธศักราช ๒๕๔๓

อยู่เย็น เป็นสุข อันดับที่ ๑๒
กตัญญูต่อมาตุภูมิ
พระเทพศีลท (ระแบบ จิตตวาท)

พิมพ์ครั้งที่ ๑ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๔๔

ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย ๕,๐๐๐ เล่ม

กองทุนไตรรัตนานุภาพ ๕,๐๐๐ เล่ม

ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย

ตำหนักกลาง วัดบวรนิเวศวิหาร

โทร. ๒๕๑-๒๑๓๙ โทรสาร ๒๕๑-๓๖๗๕

กองทุนไตรรัตนานุภาพ

คณะกฐิ วัดบวรนิเวศวิหาร

โทร. ๒๕๑-๒๑๓๙, ๒๕๑-๙๕๑๐

พิมพ์ที่ พรศิริการพิมพ์

๑๕๔/๑๐ ลาดพร้าว ๘๗ เขตวังทองหลาง

โทร. ๕๓๙-๘๖๓๒

จารุพรรณ รอดเนียม ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา

คำนำ

หลายปีมานี้ ทุกวันปีใหม่ได้พยายามจัดทำหนังสือเล่มไม้โตนัก ในนามว่า **อยู่เย็น เป็นสุข** ที่มีลักษณะเป็นมรรควิธีที่บอกให้ทราบว่า หากครองชีวิตให้ดีก็จะมีความสุขและมีลักษณะดุษพร คือขอให้ **อยู่เย็น เป็นสุข** ตามที่นิยมให้พรกัน แต่เนื้อหาสาระของแต่ละเล่มจะเน้นไปที่มรรควิธี คือเหตุที่ทำให้เกิดผลเป็นการอยู่เย็นเป็นสุขเป็นสำคัญ

หลายปีมานี้หากมีการสังเกตติดตาม พฤติกรรมต่างๆ ของคนไทยในยุครัฐธรรมนูญฉบับที่ว่ากันว่าเป็นของประชาชน จนเรียกว่า **รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน** มีการใช้สิทธิเสรีภาพกันอย่างกว้างขวาง ด้วยการอ้าง **ศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ - สิทธิมนุษยชน** กฎบัตรสหประชาชาติ มีไม่น้อยที่มีผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยภายในชาติบ้านเมือง ทำลายบรรยากาศการท่องเที่ยว การลงทุน ความสงบสุขภายในสังคม ทุกคราวจะมีการท้วงติงให้มากกระทบพระพุทธศาสนาด้วยประโยคที่ซ้ำซากเช่น **นี่หรือเมืองพุทธ นี่หรือชาวพุทธ** โดยไม่ได้มองดูว่าพฤติกรรมที่มีการบั่นทอนสิทธิเสรีภาพของคนอื่น ชัดกับหลักศีลธรรมทางพระพุทธศาสนาทั้งนั้น

คติไทยของเรา บรรพชนท่านมีคำกล่าวที่สอนกัน มาแต่โบราณกาล เช่น ไฟในอย่านำออก ไฟนอกอย่า นำเข้า อย่าทำตนเป็นดาบที่ถูกยืมไปฆ่าคน จนมีการ ปราบถึงอาณาจักรกอไผ่ ที่มีปัญหาว่าคนได้ตัดทำลาย กอไผ่กันมากเหลือเกิน ไม่รู้จะแก้ไขอย่างไร จนต้นไม้ อาวุโสต้นหนึ่งบอกว่า ที่เป็นเช่นนั้นเพราะไม้ไผ่นั้นเอง ไปเป็นด้ามให้มีดพราที่มาตัดต้นไม้ ถ้าไม่ต้องการให้ถูก ตัดทำลาย พวกเราอย่าเป็นด้ามให้เขาสิ

พฤติกรรมทั้งหมดที่ยกมานั้น แสดงให้เห็นความ เห็นแก่ตัวของคนบางพวก บางคน โดยไม่คำนึงว่า องค์กัร ประเทศชาติ สถาบันหลักของชาติบ้านเมืองจะเป็นอย่างไร ขอเพียงแต่ตนได้รับประโยชน์เป็นพอ

ความคิดแนวนี้นี้เคยสร้างอันตรายให้แก่ชาติบ้าน เมือง ขนาดเสียกรุงมาแล้ว แต่ลูกไทยหลานไทยกลับ อ่อนประวัติศาสตร์เอามากๆ พฤติกรรมทั้งปวงมาจาก ขาดความสำนึกถึง ความดำรงอยู่อย่างมั่นคงของชาติ บ้านเมือง หรือสำนึกชาติต่ำ ที่สะท้อนให้เห็นความ เห็นแก่ตัว พวกของตัวเอง จนมีกระบวนการ บ่อนเบียน ความสงบเรียบร้อย ศีลธรรมอันดีของสังคม

ในขณะที่เดียวกัน เรามีข้อความที่กระตุ้นเตือน สำนึกของคนภายในชาติกันแพร่หลาย จากระดับ สถาบันหลักของบ้านเมือง เช่น

รู้ รักสามัคคี, สามัคคี มีวินัย ใฝ่คุณธรรม
ร่วมแรงแข่งขัน ช่วยกันพัฒนา ใฝ่หาสันติ,
เกิดมาใช้อื่น เพื่อผืนดินไทย, สามัคคีร่วมชาติ
พุทธศาสน์รวมใจ เป็นต้น แต่อาการของความสำนึก
ชาติต่ำจนพร้อมที่จะทำทุกอย่างเพื่อแสวงหาประโยชน์
จากชาติบ้านเมือง บางคนแสดงอาการเหมือนชาติบ้าน
เมืองเป็นหนี้ตน จนไม่อาจจะชดใช้ได้หมดสิ้น มีการเรียก
ร้อง ประท้วง แสดงสิทธิเสรีภาพของตน โดยไม่คำนึงว่า
ชาติบ้านเมืองจะเสียหายอย่างไรก็คงมีอยู่

หนังสือ อยู่เย็น เป็นสุข อันดับที่ ๑๒ เล่มนี้ จึง
นำเสนอเรื่อง กตัญญูต่อมาตุภูมิ อันเป็นการนำเสนอหลัก
การในการครองตน พัฒนาจิตสำนึก เสริมค่าของความ
เป็นมนุษย์ ตามหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา โดย
เฉพาะคือหลักธรรมที่ทรงใช้คำว่า นาถกรณธรรม คือ
ธรรมอันทำหน้าที่เป็นที่พึ่งของคนที่มีคุณธรรมเหล่านี้ ซึ่ง
เมื่อคนมีหลักใจ เรือนใจ สำนึกเห็นคุณค่าของคุณธรรม
กุศลธรรม ย่อมสามารถสร้างสำนึก ปลูกจิตวิญญาณ
ของความเป็นคนไทย ใจเป็นพุทธที่แสดงออกถึงความ เป็น
ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน อันเป็นคุณลักษณะของความเป็นพุทธ
จากสามัญชนจนถึงเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าให้เกิดขึ้น

แม้การเรียบเรียงหนังสือธรรมะ จะเป็นงานที่ยาก
อยู่บ้าง แต่การเรียบเรียงแล้วมีคนอ่านจนสามารถสร้าง

สำนึกชาติ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตนเองแสดงออกซึ่ง
ความสามัคคี เสียสละ กล้าหาญ รักสงบ
ประสานประโยชน์ อันเป็นคุณธรรมที่กล่าวกันว่า
เป็นสัญลักษณ์ของความเป็นคนไทย กลับเป็นเรื่องที่
ยากยิ่ง แต่เป็นงานนอกอำนาจหน้าที่ ภารกิจที่รับผิดชอบ
ชอบได้จริงๆ จึงทำได้เพียงแจกจ่ายหนังสือออกไป
เป็นภารกิจสุดท้ายของผู้เรียบเรียง เผยแผ่ธรรม ใครจะ
อ่านหรือไม่ต้องปล่อยให้ตามหน้าที่ของท่านผู้นั้นเป็น
สำคัญ

แม้งานเรียบเรียงจะใช้เวลาสั้นๆ แต่กล่าวโดย
เนื้อหาสาระของหลักธรรมที่นำมาเสนอในเล่ม คง
สามารถอำนวยประโยชน์แก่ท่านผู้อ่านได้ตามสมควร

ขออนุภาพของพระศรีรัตนตรัย ได้โปรดคล
บันดาลอภิบาลรักษาให้ท่านผู้ให้การสนับสนุน
ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย และ
กองทุนไตรรัตนานุภาพ เพื่อการศึกษา การเผยแผ่
และการพิทักษ์ความมั่นคงของพระพุทธศาสนา
ให้ประสบความสำเร็จ สบายใจ อยู่เย็นเป็นสุขโดย
ทั่วกันเทอญ

พระเทพดิลก (ระแบบ จิตภาโณ)

เลขาธิการศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย

ผู้ดำเนินงานกองทุนไตรรัตนานุภาพ

มกราคม พุทธศักราช ๒๕๔๔

กตัญญูต่อมาตุภูมิ

พระพุทธศาสนาได้แสดงบุคคลที่หาได้ยากไว้
๒ ประเภท คือ

บุพพการี คนที่ทำอุปการะแก่คนอื่นก่อน
ด้วยความเมตตา กรุณา หวังดี

กตัญญูกตเวที ท่านที่รู้อุปการะของคนอื่น
สิ่งอื่น แล้วสำนึกคุณพยายามตอบแทนบุญคุณ
ของท่าน

แต่ในความเป็นบุพพการีนั้น ในแง่ของความเป็น
จริงหาหมายเอาเพียงบุคคลเท่านั้นไม่ แต่หมายถึงทุก
อย่างที่มีอุปการคุณต่อคน อาจสรุปรวมเป็นโลกและชีวิต
และสิ่งที่เกี่ยวข้องกับโลก ข้อที่ต้องการจะเน้นในที่นี้คือ
มาตุภูมิ จนถึงโลกอันเป็นส่วนรวม ที่ตามปกติมักจะมี
การเน้นย้ำให้คนทุกคนภายในชาตินั้นๆ มีความสำนึก
คุณของแผ่นดินในฐานะเป็นที่เกิด เป็นที่อยู่อาศัย จาก
เกิดถึงตายของทุกชีวิต ในสังคมไทยเรามักได้ยินข้อ
ความที่แสดงให้เห็นถึงความรักชาติ มาตุภูมิเป็นอันมาก
เช่น เกิดมาเพื่อแทนคุณแผ่นดิน, สำนึกคุณ
ชาติมาตุภูมิ, สละชีพเพื่อชาติมาตุภูมิ เป็นต้น

เหล่านี้ล้วนเป็นการยืนยันถึงสัจธรรม ในการครองชีวิตของคนทุกคนในโลกนี้ เพราะหากเราไม่มีแผ่นดินเป็นที่อาศัยแล้ว อย่างอื่นจะเกิดจะมีขึ้นมาไม่ได้ แม้แต่ชีวิตของเราเองก็ดำรงอยู่ไม่ได้ คนดีในโลกนี้ตระหนักถึงความจริงข้อนี้ จึงมีคนเป็นอันมากที่อาศัยความสำนึกคุณของแผ่นดินแล้ว เพียรพยายามที่จะทดแทนคุณของแผ่นดิน แม้ท่านเหล่านั้นจะตายไปแล้วชื่อเสียง เกียรติคุณความดีของท่าน ยังคงเป็นตราประดับโลกอยู่ในปัจจุบัน และคงเป็นเช่นนั้นต่อไปแม้ในอนาคตกาล

ทุกคนจึงเป็นคนของแผ่นดิน คนไทยมีความสำนึกสูงมากจนยกแผ่นดินให้เป็น แม่ พ่อ อย่างที่เรียกกันว่า

มาตุภูมิ คือแผ่นดินแม่ หรือแผ่นดินที่เป็นเหมือนแม่

ปิตุภูมิ คือแผ่นดินพ่อ หรือแผ่นดินที่เป็นเหมือนพ่อ

พระพุทธศาสนาเรียกแผ่นดินว่า **โอกาสโลก** คือโลกอันเป็นที่อยู่อาศัยของสรรพชีวิต ยังมีคำเรียกว่า **แม่พระธรณี** คือผู้ทำหน้าที่ธำรงรักษาสรรพสิ่งและสรรพสัตว์ คติไทยที่น่าจะสืบเนื่องมาจากความคิดของอารยันผ่านทางพระพุทธศาสนา ให้ความสำคัญแก่ธาตุ ๔ ในฐานะมีความเคารพเทอดทูนว่า **แม่พระธรณี** **แม่พระคงคา** แสดงว่า ธาตุน้ำกับธาตุดิน มีความสำคัญเหมือน

มารดา **พระเพลิง พระพาย** หมายความว่า ธาตุไฟกับ
ธาตุดลม มีฐานะเหมือนบิดา

ในแง่ของธรรมะ สรรพชีวิตเป็นที่รวมของธาตุ ๖
คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ อากาศ และวิญญูณ ธาตุเหล่านี้จึง
เป็นชีวิต เป็นผู้สร้าง เป็นผู้อภิบาลรักษา และพร้อมที่จะ
สร้างปัญหาให้หากขาดความรู้ความเข้าใจถึงความ
เหมาะสมควรในการเกี่ยวข้องกับธาตุนั้นไม่ว่าจะ
เป็นธาตุข้างนอก หรือธาตุในตัวคนแต่ละคนก็ตาม

การตอบแทนคุณแผ่นดิน ในแง่ของความเป็นจริง
แล้ว แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางจิตวิญญูณของ
มนุษย์ได้มาก เพราะถ้ามองในแง่ของประวัติศาสตร์
สังคมทุกยุคทุกสมัยปรากฏว่า ปัญหาต่างๆ ภายในชาติ
บ้านเมืองนั้นๆ ส่วนมากจะเกิดขึ้นจากคนภายในชาตินั้น
เองเป็นผู้สร้างขึ้น

หากเราสอบถามท่านเหล่านั้นว่า

มีความรักชาติไหม?

คงตอบว่า **รักชาติทุกคน**

แต่เมื่อจำแนกแบ่งแยกออกดูจะพบว่า ในความ
เป็นคนรักชาตินั้นเอง มีอาการของความเห็นแก่ตัวกับ
ความเห็นแก่ชาติบ้านเมืองต่อสู้กันอย่างรุนแรง
พฤติกรรมของคนในโลกจึงออกมาในรูปแบบต่างๆ ตาม
ที่พบเห็นกันทุกส่วนของโลก เช่น

รักชาติ หากว่าตนยังได้รับประโยชน์จากชาติ หรือ
รู้สึกว่าการประโยชน์เหล่านั้นมีมากพอที่ตนจะต้องคง
ความรักชาติเอาไว้ได้

คนประเภทนี้หากมีผลประโยชน์มาแลกเปลี่ยนเช่น
มีคนจ้างวานหรือตนมองเห็นว่า หากทำอย่างใดอย่าง
หนึ่งแล้ว ตนจะได้ประโยชน์จากบ้านเมืองมากกว่า คน
เหล่านั้นอาจจะต้องสละประโยชน์สุขของชาติ เพื่อให้ตน
ได้รับประโยชน์ เช่นพวกสายลับสองหน้า จารชนในสวน
ต่างๆ ของโลก ก็คือประชาชนในชาตินั้นๆ นั้นเอง
แต่เพราะความโลภ ความเห็นแก่ตัวมีอิทธิพลมากกว่า
คนเหล่านั้นจึงมีความพร้อมเสมอที่จะแสดงออกใน
ลักษณะ

- **สละชาติเพื่อชีพของตนเอง** ในกรณีที่เขารู้สึก
ว่า มีความคุ้มมากพอที่จะทำเช่นนั้น คนประเภทนี้จัดว่า
มีความรักชาติตราบเท่าที่ตนรู้สึกว่าจะได้รับประโยชน์จาก
ชาติ และยังไม่มีการล่อด้วยผลประโยชน์ที่มากกว่า

- **รักชาติ** เขาพร้อมจะแสดงออกในบางระดับ
ด้วยการเสียสละเพื่อชาติบ้านเมือง แต่ถ้าเจอสภาพ
วิกฤติทางอารมณ์ สังคม มีการข่มขู่คุกคาม หรือล่อด้วย
ผลประโยชน์มากเป็นพิเศษ และเขามั่นใจว่าความผิด
ของเขา จะไม่มีใครลงโทษเขาได้ คนเหล่านั้นก็พร้อมที่
จะสละชาติเพื่อชีพ แม้จะเคยแสดงตนว่า เป็นคนรักชาติ

มีความพร้อมจะเสียสละประโยชน์สุขของตนเพื่อชาติ
ก็ตาม

- **ทำเพื่อชาติ** ตัวอย่างคนประเภทนี้คือ เขาจะทำ
อะไรเพื่อชาติก็ตาม จะต้องมีความตอบอยู่ในใจของ
เขาว่า เขาจะได้ผลประโยชน์อะไรที่เป็นรูปธรรมอยู่ด้วย
ตรงนี้เลยกลายเป็นจุดอ่อนที่ทำให้คนอื่นสามารถใช้เขา
เป็นเครื่องมือในการหาประโยชน์ได้ โดยวิธีการเพิ่มผล
ประโยชน์ ให้เขามากกว่าที่เขาคาดหวังมาก่อน สิ่งที่น่า
มาล่อนั้นสรุปรวมแล้วก็คือ ผลประโยชน์ที่ออกมาในรูป
ของโลกธรรม คือ ลาภ ยศ สรรเสริญ ที่เขาคิดว่า นั่นคือ
ทางแห่งความสุขสำหรับเขา

- **คนรักชาติระดับที่เป็นอุดมคติจริงๆ** จะต้อง
มีสำนึกชาติ เห็นคุณูปการของชาติในฐานะของมาตุภูมิ
ปิตุภูมิ ที่ได้ให้ทุกสิ่งทุกอย่างแก่ตนและบรรพชน แล้วมีความ
สำนึกกตัญญู พร้อมที่จะกตเวทิต่อแผ่นดิน เช่น
ที่ท่านมหาตมคานธีกล่าวไว้ว่า

“คนอินเดียจะต้องถามตนเองว่า *เราจะ
ให้อะไรแก่อินเดีย แทนที่จะถามว่าอินเดียจะ
ให้อะไรแก่เรา*”

โครงสร้างความคิดแนวนี้นี้ จะต้องมีพื้นฐานมาจาก
ความกตัญญูกตเวทิต่อมารดาบิดาของตน รวมถึงบรรพชน
ของตน ที่ได้อาศัยแผ่นดินนี้มาก่อนตน ได้รับคุณูปการ

จากแผ่นดินมาก่อนตน สามารถคิดเชื่อมโยงว่า ไม่มี
ท่านก็ไม่มีเรา การที่มีเราเพราะมีท่าน และ
แม้ท่านจะมีแต่หากไม่มีชาติบ้านเมืองเป็นของ
ตนเองแล้ว ท่านและเราก็ไม่อาจอยู่เป็นปกติ
สุขได้ ที่สำคัญคือไม่ต้องคิดในทำนองเรียกร้องมากเกินไป เช่น การคิดจากความเป็นพ่อแม่ อาจจะต้องตั้งคำถาม
แล้วหาคำตอบด้วยตนเอง เช่น

พ่อแม่หากไม่มีเรา ท่านสามารถครองชีวิต
ของท่านได้ไหม?

ตัวเราหากไม่มีพ่อแม่ เราจะเกิดมาได้ไหม?

หากพ่อแม่เราไม่เป็นคน เรามีสิทธิ์เกิด
เป็นคนได้ไหม?

คนอื่นนอกจากพ่อแม่ สามารถให้ชีวิตที่
เป็นคนแก่เราได้ไหม? เป็นต้น

ดังนั้น บุญคุณของพ่อแม่แม้ท่านทำเพียง
“บังเกิดเกล้า” คือให้ชีวิตที่เป็นคนแก่เราโดยไม่ได้เลี้ยงดู
อะไรเลย ก็มีบุญคุณที่ไม่อาจทดแทนได้หมดแล้ว แต่การ
ดำรงอยู่ของพ่อแม่และตัวเรา ล้วนสืบเนื่องมาจากชาติ
บ้านเมือง

การสร้างสำนึกให้มองเห็นคุณค่าของความเป็น
ชาติบ้านเมือง จนมีความพร้อมที่จะเสียสละเพื่อ
ชาติบ้านเมือง โดยไม่คิดว่าตนจะได้อะไร

เพราะได้มามากเกินที่จะทดแทนแล้ว คนประเภทนี้แม้ใครจะมาล่อด้วยผลประโยชน์ ช่มชู้คุกคาม หรือหลอกลวงด้วยวิธีอะไรก็ตาม จิตใจจะไม่อ่อนไหวพร้อมที่จะสละแม้ชีวิตเพื่อชาติบ้านเมืองของตน แน่นนอน พุดง่ายแต่ทำยาก เพราะคนส่วนมากมีความรักตน ถนอมตน เห็นแก่ตน จนถึงกับหลงตัวเอง

พระพุทธเจ้าจึงทรงเน้นย้ำว่า

ในยามวิกฤติต้องการคนที่มีจิตเข้มแข็ง

คนที่มีจิตอ่อนแอยากที่จะก้าวมาอยู่จุดนี้ได้ เพราะมีความยากต่อการพัฒนาจิตสำนึกดังกล่าว ทุกส่วนของโลกจึงมีการปลูกฝังสร้างสำนึกชาติกันมาตลอด ประเทศไทยเราเองมีบทกลอน คำขวัญเป็นอันมาก ที่พยายามกระตุ้นเร่งเร้าให้เกิดสำนึกชาติ จนมีความพร้อมที่จะทดแทนคุณแผ่นดิน ในลักษณะที่เรียกว่า **ชาติต้องมาก่อนอย่างอื่น** คำโคลงที่เราคุ้นๆ กัน เช่น

มโนมอบพระผู้ เสวยสวรรค

แขนข้ามอบถวายทรงธรรม เทอดหล้า

ดวงใจมอบเมียขวัญ และแม่

เกียรติศักดิ์รักข้า มอบไว้แก่ตัว

ความคิดแนวนี้เป็นความคิดมาจากโลกตะวันตก ที่ให้ความสำคัญแก่ภารกิจที่ตนต้องมีต่อพระผู้เป็นเจ้า แผ่นดินที่ตนได้อยู่อาศัยนั้นเป็นผลจากการสร้างของ

พระผู้เป็นเจ้า หากคนมีความสำนึกให้ความสำคัญ
แก่พระผู้เป็นเจ้า พระมหากษัตริย์ ครอบครัวยุคใหม่
เกียรติศักดิ์ติดตัวทั้งในขณะที่มีชีวิตอยู่ และในขณะที่
จากโลกนี้ไป

ประเทศเราเองได้มีการสร้างจิตสำนึกที่เรียกรวมๆ
ว่า **สำนึกชาติ** ไว้เป็นอันมาก ตามปกติมักจะมาจาก
ท่านที่อยู่ภาคสนาม ในการธำรงรักษาความเป็นชาติ
บ้านเมือง นั่นคือ องค์พระประมุข

ประเทศไทยมีบทเรียนที่สำคัญหลายครั้งในประวัติ
ศาสตร์ ยามใดที่คนภายในชาติมีความสำนึกชาติ
ต่ำ เห็นแก่ตน ประโยชน์ของตน และพวกของ
ตนแล้ว จะมีปัญหาติดตามมารุนแรงจนบางครั้งต้อง
เปลี่ยนราชวงศ์ก็มีหลายครั้ง โดยเฉพาะในสมัยอยุธยา
ในที่นี่จะยกตัวอย่างความเพียรพยายามที่จะสร้างสำนึก
ชาติของบุรพกษัตริย์ในอดีตมาเป็นตัวอย่าง เช่น

- **สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช** ทรงเจริญ
เติบโตมาในสมัยที่กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ทรงต้อง
เผชิญกับปัญหาภาคสนามที่มีความชัดเจนว่า การเสีย
กรุงในคราวนั้นเป็นความอัปยศยิ่ง เป็นตราบาป
ที่จะต้องเป็นบทเรียนตลอดไป ในขณะที่คนเราเป็น
จำนวนมาก แต่กลับพ่ายแพ้แก่กองโจรที่ค่อยๆ โตขึ้น
ตามลำดับเท่านั้น

ความแตกสามัคคี ความเห็นแก่ตัว ความประมาท ความขลาดกลัว

เหตุแต่ละอย่างได้สร้างปัญหาให้แก่ชาติบ้านเมือง
จนกรุงศรีอยุธยาต้องแตกทั้งๆ ที่เรามีคนเป็นจำนวน
หลายแสน แต่พอมีคนสำนึกชาติสูง มีความสาม
สามัคคีกัน ทุกคนมีความพร้อมจะเสียสละแม้เลือดเนื้อ
และชีวิต เพื่อชาติบ้านเมืองของตนเอง

ภายใต้การนำของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช
ด้วยกำลังทหารเพียง ๕,๐๐๐ นาย สามารถผนึกใจ
เป็นอันเดียวกัน กู้ชาติได้สำเร็จ จากภาคสนามที่ทรง
ประสบมาด้วยพระองค์เอง ทรงพิจารณาเห็นว่า ความ
ดำรงอยู่มั่นคงของชาติบ้านเมืองจำเป็นต้องมีสำนึก
ชาติ ในรูปผนึกเอาสถาบันหลักของแผ่นดินมา
เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ดังที่ปรากฏที่พระราชานุสาวรีย์ ที่วัดอรุณ
ราชวราราม ความว่า

อันตัวพ่อชื่อว่าพระยาตาก	ทนทุกข์ยากกู้ชาติพระศาสนา
ถวายเป็นแผ่นดินให้เป็นพุทธบูชา	แต่ศาสนาสมณะพระพุทธโคดม
ให้ดำรงคงถ้วนห้าพันปี	สมณพราหมณ์ซึ่งปฏิบัติให้พอสม
สมณะวิปัสสนาพ่อนิยม	ถวายเป็นกรรมรอยบาทพระศาสดา
คิดถึงพ่อพ่ออยู่คู่กับเจ้า	ชาติของเราคงอยู่คู่พระพุทธศาสนา
พระพุทธศาสนาอยู่ยงคู่องค์กษัตริยา	ศาสดาฝากไว้ให้คู่กัน

สำนึกชาติที่สามารถสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้นั้น จำต้องให้ความสำคัญแก่สถาบันหลักของแผ่นดิน มีความสำคัญเหนือตนเองและพรรคพวกตนเอง แต่ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนั้น หากคนแต่ละคนจะมีเชื้อชาติสัญชาติเดียวกัน นับถือศาสนาเดียวกัน ให้ความสำคัญแก่องค์พระประมุขด้วยกัน ย่อมเป็นการง่ายที่จะผนึกน้ำใจเข้าด้วยกัน ด้วยความศรัทธา รักและภักดีต่อสถาบันทั้ง ๓ ประเด็นสำคัญคือ ทำอย่างไรจึงจะสามารถสร้างสำนึกชาติ ให้มีความเข้มข้นมากพอที่จะเสียสละแม้แต่ชีวิตเพื่อชาติบ้านเมืองได้?

ใช่ นี่จึงเป็นประเด็นที่พูดเมื่อไรก็เข้าใจทั่วกัน แต่กลับยากยิ่งที่จะทำได้ เพราะธรรมชาติของสัตว์โลกนั้นคือ มีความเห็นแก่ตัวสูง คุณลักษณะตรงนี้ในทางพระพุทธศาสนาได้แสดงว่า ทุกชีวิตมีความรู้สึกในทางผิดว่า อหังการ คือตนเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ และความรู้สึกเหล่านี้จะขยายออกไปตามลำดับ จนพยายามที่จะตอบสนอง ความต้องการของตน ตามที่ตนรู้สึกว่าตนเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ นำไปสู่อาการที่เรียกว่า มมังการ คือความได้ ความมี ความเป็นของเราและ ความรู้สึกว่าเป็นของเรา มีลักษณะปรนปรือตนเองตอบสนอง ความต้องการของตนอย่างใกล้ชิด

ความคิดในทางต้องการครอบครองจึงกระจาย
ออกไปมาก คนเป็นอันมากแม้จะบอกว่าตนรักชาติบ้าน
เมือง แต่ก็มีความรักตนมากกว่าชาติบ้านเมือง ชาติบ้าน
เมืองได้รับความรักก็เพราะสามารถตอบสนองความต้องการ
ของตนได้เท่านั้น หากชาติบ้านเมืองของตนมีปัญหา
ขัดขวางอนาคตของตน ตนก็พร้อมที่จะ **สละชาติ ทิ้งชาติ**
โดยการเปลี่ยนสัญชาติหรืออพยพเคลื่อนย้ายไปอยู่
ในส่วนอื่นของโลก

จากการแสดงน้ำพระทัยของสมเด็จพระเจ้าตากสิน
มหาราชข้างต้น มีประเด็นที่ควรพิจารณา และถือเป็นบท
เรียนในหลายประเด็นด้วยกัน นั่นคือ

**๑. เวลานั้นจุดยึดเหนี่ยวทางใจของสังคม
ล่มสลาย** ชาติแตกออกเป็นเสี่ยงๆ คนเป็นอันมากตก
อยู่ในสภาพขวัญกระเจิงไม่สามารถแม้แต่จะช่วยตนเองได้
สัญชาติญาณความเห็นแก่ตัว พวกของตัวเอง ผลประโยชน์
เพื่อตัวเอง และพวกของตัวเอง แสดงออกมาชัดเจน
ทุกอย่างตนกับพวกตนต้องมาก่อนเสมอ ประเทศชาติตก
อยู่ในฐานะของ **ผีซำด้ามพลอย เราะห้ร้ายใช้รุม**
คนไทยจำนวนหนึ่งกลับไปเป็นทาสรับใช้พม่าซำศึก หัน
มาซำเต็มคนไทยด้วยกัน การฉีกชาติให้เป็นอันเดียวกัน
เป็นจุดยึดเหนี่ยวร่วมกันไม่อาจทำได้

๒. สถาบันพระมหากษัตริย์ในราชวงศ์บ้าน
พลูหลวง ไม่มีใครมีจุดเด่นมากพอที่จะสามารถ
เป็นศูนย์รวมในการสร้างขวัญกำลังใจแก่คนภายในชาติได้
ประกอบกับก่อนหน้านี้มีความแตกแยกกันมาอย่างต่อเนื่อง แม้ในราชวงศ์บ้านพลูหลวงกับราชวงศ์อื่น อากา
รวิฤตศรัทธาปรากฏแพร่หลาย จนยากจะประสานสร้าง
จุดเชื่อมโยงจิต ภายใต้คำว่า **จงรักภักดี**

๓. พระพุทธศาสนาเอง สถาบันสงฆ์ก็มีปัญหา
แต่เป็นปัญหาส่วนตัวของปัจเจกชน หรือบางกลุ่มเช่น
กลุ่มเจ้าพระฝางนั้นเป็นตัวอย่างให้เห็นที่ค่อนข้างชัดเจน
ที่สำคัญคือ การนำศาสนามาเป็นจุดยึดเหนี่ยวทำได้สูง
เพราะสามารถอาศัย**พุทธานุภาพ** ที่มีฐานความเชื่อมั่น
ในด้านนี้ เพราะบุคคลในสภาพขวัญกระเจิงเช่นนั้น
สถาบันที่คนจะยึดถือมากเป็นพิเศษ คิดถึงมากเป็นพิเศษ
คือสถาบันศาสนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์พระศาสดา ที่
คนส่วนมากเชื่อมั่นในอานุภาพ ในความเป็นพระพุทธ
ศาสนานั้นเอง คนที่มีความรู้สึกร่วมกันว่า เป็นศาสนา
ของเราจะมากกว่าสถาบันอื่น มีความเชื่อมั่นได้สูงกว่า
เหตุนี้สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช จึงทรงทำหน้าที่รับ
ใช้พระพุทธศาสนา . โดยไม่เอาพระองค์เป็นหลัก
แต่ทำงานในรูปของการหาแนวร่วม ที่จะต้องร่วมแรงร่วม
ใจกันทำหน้าที่สำคัญด้วยการ

กู่แผ่นดินถวายเป็นพุทธบูชา แต่ศาสนาสมณะพระพุทธโคดม

เพื่อต้องการให้พระพุทธศาสนาสามารถดำรงคง
อยู่คู่ชาติบ้านเมือง ตามที่คนส่วนมากเชื่อถือในรูปของ
พระพุทธท่านายว่า จะมีอายุยืนอยู่ถึง ๕,๐๐๐ ปี ข้อ
ความต่อมาจึงแน่นยำให้เกิดสำนึกร่วมกันว่า ชาติ
สถาบันปกครอง จะต้องอาศัยพระพุทธศาสนา ดำรง
อยู่อย่างมั่นคงในกาลต่อไปได้ ทุกคนจะต้องทำหน้าที่
ของตนต่อพระพุทธศาสนา

ยามวิกฤติที่ปรากฏเป็นบทเรียนร่วมกันในคราว
นั้นคือ พม่าเข้าศึกแม้จะเป็นพุทธศาสนิกชนเช่นเดียวกัน
กับเรา แต่กลับเผากรุงศรีอยุธยา ที่สำคัญคือ เผาทำลาย
พระพุทธปฏิมา เจดีย์ อันเป็นปูชนียวัตถุทางพระพุทธ
ศาสนา

ดังนั้น หากทุกคนเกิดละเลยภาระหน้าที่
ของตน ที่จะต้องมีต่อพระพุทธศาสนาแล้ว ใคร
เล่าจะทำหน้าที่สืบสานพระพุทธศาสนาให้ดำรง
คงอยู่ตลอด ๕,๐๐๐ ปี

จากนั้นทรงแน่นยำไปที่ภารกิจที่แต่ละฝ่ายจะต้อง
ทำต่อพระพุทธศาสนา ด้วยการพยายามศึกษาพระ
สัทธรรม ปฏิบัติตามพระสัทธรรม ในการปฏิบัติตาม
พระสัทธรรมนั่นเองทรงเน้นไปที่การทำจิตให้สงบ และ

การใช้ปัญญาพิจารณาสิ่งทั้งหลายให้เห็นตามความเป็นจริง จนสามารถลดละตัณหา มานะ ทิฏฐิลงไปได้ตามลำดับ ที่ทรงสรุปว่า **สมณะ วิปัสสนา**

ข้อความตรงนี้ แสดงความรอบรู้ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของพระองค์ด้วยว่า ในด้านความเป็นจริงแล้ว ธรรมกลุ่มที่ต้องนำมาประพฤติปฏิบัติ ได้แก่ **ไตรสิกขา** คือ ศีล สมาธิ ปัญญา หรือสมถวิปัสสนา นั่นเอง ขอให้ทุกคนน้อมรำลึกถึงพระพุทธเจ้า ให้มีความพร้อม ที่จะโดยเสด็จตามรอยบาทของพระพุทธองค์

ปัญหาว่าจะทำอย่างไร?

นั่นคือ การสร้างสำนึกร่วมกันที่จะช่วยกันทำหน้าที่ของตนต่อชาติบ้านเมือง หากใครมีความรู้สึกคิดถึงพระองค์ พระองค์ก็พร้อมที่จะอยู่กับทุกคน แต่ที่สำคัญคือ ทำอย่างไรจึงจะสามารถมีความรู้สึก และเห็นความสำคัญของสถาบันหลักของแผ่นดิน ด้วยการผนึกชาติศาสนา พระมหากษัตริย์ ให้เห็นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ข้อความที่จะต้องสืบสาน และพร้อมใจกันปฏิบัติให้เห็นรูปธรรมคือ

ชาติของเราคงอยู่คู่พระศาสนา

พระพุทธศาสนาอยู่ยงคู่องค์กษัตริย์

พระศาสนาฝากไว้ให้คู่กัน

คำ พระศาสนาในที่นี้หมายถึง พระพุทธเจ้า

หลักการฝึกจากมากมาเป็นหนึ่งนั้น เป็นหลัก
การที่ประสบความสำเร็จมาอย่างต่อเนื่อง ในการสืบ
ต่ออะไรก็ตาม โดยเฉพาะศาสนาทั้งหลายพึงสังเกตว่า
จะมีการทำสิ่งที่มีอยู่มากๆ ให้เป็นหนึ่ง เช่น

ตรีเอกานุภาพ ในศาสนาคริสต์ หมายถึง
พระเจ้า พระบุตร พระจิต รวมกันเป็นหนึ่งเดียว

ตรีมูรติ หมายถึง พระเจ้าทั้ง ๓ องค์ คือ พระพรหม
พระศิวะ พระนารายณ์ ๓ รวมกันเป็นหนึ่งเช่นเดียวกัน

ในพระพุทธศาสนาก็มีลักษณะอย่างนั้น คือ
พระรัตนตรัย ได้แก่ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์
อันเป็นจุดยึดเหนี่ยวทางใจที่มีความสำคัญ แท้ที่จริง
แล้วเป็นอันเดียวกันคือ

พระพุทธเจ้า เป็นผู้ตรัสรู้ซึ่งพระธรรม

พระธรรม คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

พระสงฆ์เล่า คือ หมู่คนที่ฟังคำสั่งสอนของ
พระพุทธเจ้า แล้วปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระ
องค์ และทำหน้าที่สะท้อนธรรมด้วยการ

- สอนให้คนอื่นได้มีการเรียนรู้พระธรรม

- ปฏิบัติตนตามหลักพระสัทธรรมให้ดูเป็นตัวอย่าง

- ครองชีวิตอย่างคนดีมีศีลธรรมในระดับต่างๆ

ให้คนอื่นเขาเห็น เพื่อเป็นแรงบันดาลใจให้คนเหล่านั้นมี
ความศรัทธาเกิดปัญญา เชื่อหรือพิจารณาเห็นแล้วน้อม

นำธรรมเหล่านั้นมาศึกษาประพฤติปฏิบัติตาม การสืบ
สานศาสนาต่างๆ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีหลักร่วม
ทางความคิดที่มีความเป็นเอกภาพ คือมีจุดยึดเหนี่ยวใน
ความแตกต่างจะต้องไม่มีความแตกแยก ผลที่ตนต้อง
การจะต้องออกมาในทางมีความสำนึกรับผิดชอบต่อชาติ
ศาสนา พระมหากษัตริย์ร่วมกัน โดยมีความยึดมั่นในตัว
ศาสนธรรม ใช้ศาสนธรรมเป็นแก่นแกนของการฝึก
ประชาชนภายในชาติ ให้มีความจงรักภักดีต่อสถาบัน
พระมหากษัตริย์

พระมหากษัตริย์ ทรงดำรงพระองค์ใน
ทศพิธราชธรรม ราชสังคหะ จักรวรรดิวัตร

พระพุทธศาสนา เป็นที่ตั้งแห่งศรัทธา
ปัญญาของศาสนิก

พระมหากษัตริย์ ทรงเป็นศูนย์รวมแห่ง
ความจงรักภักดีของคนภายในชาติ

ชาติ เป็นศูนย์รวมแห่งความรักของคน
ทุกคนที่อาศัยแผ่นดินเกิด อาศัยแผ่นดินอยู่
อาศัยแผ่นดินสร้างสถานะของตนเอง

**สรุปรวมเป็นสำนึกกตัญญูรู้คุณูปการของ
สถาบันหลักของบ้านเมือง**

แต่ประเด็นหลักคงต้องอาศัยความศรัทธา
อย่างมีปัญญาเข้ากำกับสนับสนุนจึงจะสามารถเกิดผล

ตามที่ต้องการได้ ชื่อนี้เราจะเห็นว่าความเพียรพยายามที่จะให้สถาบันหลักเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้นั้น ได้ผ่านการประพุดติปฏิบัติสืบต่อกันมาตามลำดับ

- **พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช** ทรงมีพระราชปณิธาน และทรงดำเนินไปตามพระพุทธปณิธานตลอดรัชสมัย นั่นคือ

ตั้งใจจะอุปถัมภ์ภักดิ์ ยอเยกพระพุทธศาสนา
ป้องกันขอบขัณฑสีมา รักษาประชาชนและมนตรี

นั่นคือ เอาจพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะศาสนธรรมมาเป็นหลักในการศึกษา ปฏิบัติจนสามารถมองเห็นเป็นรูปธรรม ตามที่เล่าไว้ในนิราศนรินทร์ สองบาทสุดท้ายในบทแรกที่ว่า

บุญเพรงพระหากสวรรคต์ ศาสน์รุ่งเรืองแฮ
บังอบายเบิกฟ้า ฝึกฝนใจเมือง.

ประเด็นหลักที่น่าศึกษาคือ สถานะของพระพุทธศาสนาจะต้องอยู่ในฐานะเป็นที่ตั้งแห่งความศรัทธายอมรับนับถือของศาสนิก ในขณะที่เดียวกันศาสนิกเองก็ต้องมีการศึกษาเรียนรู้ถึงระดับที่สามารถพัฒนาศรัทธาความเชื่ออย่างมีเหตุมีผลพอสมควร มีพลังปัญญาที่สามารถใช้ในการบริหารตน มากพอต่อการจะตัดสินใจวินิจฉัยว่า อะไรควรเชื่อหรือไม่ควรเชื่อ และแม้แต่เรื่องที่ตนเชื่อก็คงจะมีระดับว่าควรเชื่อใคร อะไร ในระดับใด

จะต้องรอข้อมูลเพิ่มเติมจนกว่าจะมากพอต่อการยอมรับนับถือ

ปัญหาที่สรุปเป็นสำนึกชาติต่ำ คนเป็นจำนวนมากพร้อมที่จะแสวงหาประโยชน์เพื่อตน พวกตน โดยไม่ค่อยคำนึงถึงความถูกต้องความควรขอเพียงให้ตนได้เป็นพอวิธีการในการได้ไม่สนใจว่าจะเป็นอย่างไร ปัญหาอาชญากรรม การฉ้อฉลด้านต่างๆ การตัดไม้ทำลายป่า การค้าอาวุธสงคราม สิ่งเสพติดให้โทษ การปล่อยตนเองให้ตกเป็นทาสของสิ่งเสพติด ปัญหาโสเภณี เป็นต้น แสดงให้เห็นว่าขอเพียงได้เท่านั้น ครอบครัว สังคม ประเทศชาติ จะมีภาพลักษณ์เป็นอย่างไรในสายตาของชาวโลก ชาวคราวที่ออกมาในทางลบต่อชาติต่อประเทศอันเป็นองค์รวม ในรูปเป็นอุปมุงคลต่อเนื่องกันมาจากอดีตกาลนานไกลจนถึงปัจจุบัน ไม่สามารถกระตุ้นสำนึกชาติให้เกิดแก่คนบางจำพวกได้

บุคคลดังกล่าวสามารถจำแนกคนออกเป็นสองประเภทหลัก คือ

๑. คนเป็นจำนวนมากที่พร้อมจะบริการตนเองเหนือชาติบ้านเมือง

คนประเภทนี้บางคนมีความรู้สึกปักใจฝังใจว่า หากต้องการรวยจะต้องโกง ถ้าไม่โกงจะไม่มีโอกาสรวย จนถึงมีความปักใจสำหรับคนที่เรียนดีแต่ยากจนหรือรวย

อยู่แล้ว มีความรู้สึกว่าคุณมีความรู้มาก ต้องมีรายได้มาก และต้องรวยเร็ว เลยเกิดการแข่งกันกันรวย จนกลายเป็นปัญหาดังที่กำลังประสบกันอยู่ในขณะนี้ แต่การเปลี่ยนความคิดคนเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในท่ามกลางการสื่อสารที่ไม่อาจควบคุมได้ เพราะไปยึดโยงกับสิทธิมนุษยชน และความคิดแนวที่บอกว่าโลกไร้พรมแดน ซึ่งเอาเข้าจริงไม่ทราบหมายความว่าอย่างไร เพราะเป็นเพียงกระแสที่สร้างกันขึ้นเพื่อผลประโยชน์ของคนบางพวก ที่มองเห็นผลประโยชน์ที่ตนจะได้จากการยอมรับ กระแสที่ตนสร้างขึ้น กระแสอะไรก็ตามที่สร้างกันขึ้น หากสังคมยอมรับกันแพร่หลาย กลายเป็นค่านิยมแล้ว โอกาสที่จะนำสังคมให้คล้อยตามมากขึ้นเป็นไปได้เสมอ

ข้อนี้พึงสังเกตกระแสของค่านิยมที่สร้างขึ้น ภายใต้กระแสสังคมที่มีความสนใจ มองเห็นความสำคัญของเรื่องนั้นร่วมกันมากพอ ที่เมื่อเรามองค่านิยมในการกำหนดสถานะของคนที่คุณควรต่อการยอมรับนับถือของสังคมกว้างขวางออกในยุคสมัยหลัก ๓ ช่วงคือ

- สมัยสุขุขทัตย์ เป็นยุคทองของพระพุทธศาสนา สังคมไทยมีความเรียบง่ายตามพื้นฐานศีลธรรมทางพระพุทธศานานิกายเถรวาท การศึกษาอบรมในรูปแบบต่างๆ ของสังคมยุคนั้น ได้ให้ความสำคัญแก่หลัก

ธรรมทางพระพุทธศาสนา ตามโครงสร้างของบุญกิริยาหลัก ๓ ประการ คือ ทาน ศีล ภาวนา ในขณะที่เดียวกันมีเอกสารทางวิชาการพระพุทธศาสนา เช่น เวสสันดรชาดก ไตรภูมิพระร่วง สุภาสิตพระร่วง นายพรานคืนศีล มหาวิบาก พระมาลัยเทวเถร เป็นต้น เป็นเอกสารที่เน้นหนักมากในระดับศีลธรรมจรรยา คือทานกับศีลและธรรมปฏิบัติระดับสังคมจะมีมาก การให้ความสำคัญแก่คนสมัยนั้นไม่ได้เน้นชาติ ตระกูลฐานะทางเศรษฐกิจสังคมเป็นหลัก แต่กลับเน้นความเป็นคนดีมีศีลธรรมเป็นหลัก เพราะท่านเหล่านั้นได้ดำเนินตนไปตามหลักพระพุทธศาสนา คำว่า **คนดีมีศีลธรรม** จึงกลายเป็นบุคคลในอุดมคติในสมัยนั้นที่เราเรียกว่า **ผู้ดีมีศีลธรรม**

ศีลธรรมนั้นจะต้องสามารถพิสูจน์ได้ สัมผัสได้ด้วยตา หู ใจ คุณธรรมเหล่านี้เป็นผลจากพัฒนาการทางจิตจากการงดเว้นจากปาณาติบาต ที่พัฒนาจิตไปตามลำดับจนเกิดมีความรู้สึกเมตตา เอ็นดูต่อคนสัตว์ทั้งหลายเป็นสำคัญ คติไทยในสมัยนั้นจึงสะท้อนออกมาเป็นพฤติกรรมที่แสดงความมีไมตรีจิตต่อคนที่มาเกี่ยวข้องกับตน เช่น

เป็นธรรมเนียมไทยแท้แต่โบราณ	ใครมาถึงเรือนชานต้องต้อนรับ
อย่างเลิศดีตามมีและตามเกิด	ให้เพลินเพลินดีกว่าจะกลับ

ในด้านกรกระตุนสำนึกที่จะต้องมีและรับผิดชอบ เช่น **ปลูกไมตรีอย่ารูปร่าง สร้างกุศลอย่ารูโรย** จนกลายเป็นปกตินิสัยของคนไทยที่ว่า **สยามเมืองยิ้ม** ที่เมื่อมองไปถึงเบื้องลึกของคุณธรรม คุณสมบัติเหล่านั้นคือ **ดินแดนแห่งผ้ากาสาพัตร์** เมืองหลวงก็ได้ชื่อว่า **สุโขทัย** คือเป็นดินแดนที่รุ่งอรุณแห่งความสุขทอแสงขึ้นตามลำดับ **สุโขทัย** จึงกลายเป็นยุคทองทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทย เพราะค่านิยมที่กำหนดว่า **คนดีมีศีลธรรม พัฒนา มาเป็นผู้ดีมีศีลธรรม** เป็นสนามกว้างมาก คนทุกคนสามารถสร้างสำนึกของตนให้ยุติด้วยเหตุผล และความดีแล้ว พยายามพัฒนาตนเองจากจุดใดของสังคมก็ตาม บนเส้นทางแห่งบุญกิริยา ๓ ประการ คือ ทาน ศีล ภาวนา คนเหล่านั้นก็จะได้ชื่อว่า **เป็นผู้ดี** ที่มีการยอมรับนับถือกันแพร่หลาย เรียกว่า **ผู้ดีมีศีลธรรม**

- สมัยกรุงศรีอยุธยา

มาถึงยุคกรุงศรีอยุธยา ค่านิยมของสังคมเริ่มเปลี่ยนแปลงไปมาก เพราะไปรับอิทธิพลจากอินเดีย จีน ในด้านของการอวดตารของพระนารายณ์ การเป็นไอโรส สวรรค์ของสถาบันพระมหากษัตริย์ ความคิดแนวเทวสิทธิ์ มีกระแสสูง การพยายามไต่บันไดสวรรค์ ด้วยการเกาะกลุ่มกันตามสายตระกูล หรือประสานผลประโยชน์กันระหว่างตระกูลต่างๆ ทำให้เกิดค่านิยมประเภทที่เรียกว่า

ผู้ดีมีตระกูล แสดงออกถึงความ เป็นเราเป็นเขาสูงขึ้น โอกาสที่เคยเปิดสำหรับเป็นสนามใหญ่ที่ใครก็ตามที่ใฝ่ดี พอสมควรสามารถพัฒนาตนเองไป สู่สถานะตรงนั้นได้ก็ ถูกทำให้แคบ ตามโครงสร้างวรรณะของพราหมณ์ ที่คน เป็นผู้ดีกันโดยกำเนิดขอเพียงเกิดในตระกูลกษัตริย์กับ พราหมณ์เท่านั้น จนมีการจำแนกกระจายความเป็นผู้ดี เป็นผู้ดีแปดสาขา แหวก บางส่วนของเอเชียอาคเนย์ มีมารดา บิดาเป็นเจ้าลูกเป็นเจ้าตามมาเป็นสาย ไม่มีการลดระดับ ลงมาเลย

ค่านิยมแนวนี้มีอิทธิพลสูงมาก ครอบครองสังคม ไทยมานาน จนมาถึง **ปลายรัตนโกสินทร์** แต่เป็นความ ดีประการหนึ่งที่ทุกคนในแต่ละตระกูล พยายามอบรมสั่ง สอนคนในตระกูลของตนให้เป็นผู้ดีมีตระกูล จนมีไม่น้อย ที่เป็นผู้ดีมีศีลธรรมในกลุ่มของผู้ดีมีสกุลนั่นเอง กระแส ความคิดตรงนี้ตอบสนองอะไรของสังคม จึงสามารถคง สถานภาพอยู่ได้นาน จุดเด่นที่สุดคือ ตอบสนอง **ตัณหา** ความอยากได้ อยากมี อยากเป็นของตน **มานะ** ความถือตัว ว่าตนได้ ตนมี ตนเป็น **ทิฏฐิ** คือความเป็นตัวตน จนคน ทุกคนต้องฟัง ไม่ว่าจะตนจะมีความเห็นอะไรอย่างไรก็ตาม

แม้การปกครองในกาลต่อมาก็ออกมาในรูปของ เผด็จการ เพราะฐานของตัณหา มานะ ทิฏฐิ สนับสนุน มากพอ จนเกิดอาการยอมสงบต่อค่านิยมแนวนี้

แต่หลังจากสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา ค่านิยมการให้ความสำคัญแก่สถานะของคนเปิดโอกาสกว้างอีกครั้งหนึ่ง แต่มีเงาทะมึนของความเลวร้ายต่างๆ แฝงอยู่เป็นอันมาก เพราะสิ่งที่ได้แทนที่จะเป็นธรรม แต่กลับเป็นอธรรม คือ ความโลภ อยากได้ อยากมี อยากเป็น อันเป็นกระแสของตัณหานั่นเอง ใจคนจำนวนไม่น้อยที่ไหลไปตามกระแสของมัน กลายเป็นสังคมที่มีเงินเป็นเทพเจ้า จนมีความเชื่อว่า ใครมีเงินสามารถใช้ผีให้ไม่แบ่งได้ คนเป็นอันมากแสดงความรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจว่า มีเงินมีทองเขานับเป็นน้องเป็นพี่ ขาดเงินขาดทองพี่น้องไม่มี

กาลต่อมาค่านิยมแบบนี้เห็นผลได้ง่ายมากยิ่งขึ้น จนไม่มีการคำนึงถึงวิธีการในการได้มาซึ่งลาภ ยศ สรรเสริญ เพียงแต่ขอให้ได้เท่านั้น เพราะเมื่อได้แล้วเขาจะได้สถานะคือ การยอมรับนับถือจากสังคม เมื่อเขาได้ฐานะจากสังคมเป็นเหตุให้มีพวกมาก เงินมาก ความทะเยอทะยาน และต้องการผลประโยชน์ตามกระแสของตัณหาตามที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงอาการของตัณหาไว้ว่า คือ

กระตุ้นให้เกิดความอยากได้ อยากมี อยากเป็นไปเรื่อยๆ

จิตจะเกี่ยวเกาะพัวพันอยู่กับสิ่งที่ตนพอใจและได้มาครอบครอง

ใจจะเพลิดเพลिनมากยิ่งขึ้นตามลำดับ

ความเพียรพยายามที่จะได้มาแล้วยึดติดในการได้
สิ่งที่ตนได้จะหม่นวนกันอยู่อย่างนี้ แต่การเพียรพยายาม
ตอบสนองไม่อาจตอบสนองได้ทัน การใช้สถานะที่
ตนได้จากการเมืองในลักษณะที่พร้อมใจกันสร้างให้
เป็นการยอมรับกันว่า เป็นความถูกต้อง นั่นคือ
คอมมิชชัน

ในที่สุดกลับแยกไม่ออกระหว่าง **คอร์ปชัน** กับ
คอมมิชชัน ทั้งๆ ที่ในแง่ของความเป็นจริงแล้ว คือ ทุจริต
ด้วยกัน เพราะเขามีเงิน มีอำนาจ มีบริวารมาก กว่าน้ำ
จะลดแล้วตอผุดได้ บางครั้งเขาแก่มากหรือตายไปแล้ว
ลูกหลานก็ได้รับมรดกบาปจากครอบครัวของตน ในขณะที่
เดียวกันคนเหล่านั้นก็มีฐานะทางเศรษฐกิจ สังคมเหนือ
คนอื่น ด้วยมรดกบาปนั่นเอง นำให้เขาได้สถานะทางการ
ศึกษา การงาน สังคม จนถึงการเมืองเหนือกว่าคนอื่น
แม้บางคนบาปกรรมตามทัน คนไม่เชื่อกรรมเป็นฐาน
อยู่มากมักจะมองไปด้านอื่น หรือคนที่เชื่อเรื่องกรรมคง
ได้หลักใจให้ตนได้คิดแล้วดเว้นไม่กระทำ แต่กว่าผลกรรม
จะให้ผลชัดเจนจนเป็นที่ยอมรับ และเชื่อมโยงได้ว่า ผล
เหล่านั้นเกิดขึ้นมาจากอะไร? เพราะเหตุใด?

คงเหตุเนื่องจากยุคสมัยได้เปลี่ยนแปลงไปสู่
การเปลี่ยนค่านิยมทางสังคม คือ

การยกย่องคนดี ช่มจีคนพาล มีการให้คุณ
ให้โทษชัดเจนตามสมควรแก่กรรม

เมื่อใดที่พัฒนาการทางจิตวิญญาณสามารถสร้าง
สำนึกดังกล่าวได้ คนกลุ่มนั้นก็จะเป็นคนประเภทที่
๒ คือ

**๒. คนที่พร้อมจะอาศัยความสำนึกคุณ
ของชาติบ้านเมือง มีความกตัญญูต่อแผ่นดิน
พร้อมที่จะหาคำตอบว่า ตนจะให้อะไรแก่ชาติบ้านเมือง
แทนที่ตนจะได้อะไรจากชาติบ้านเมือง**

นั่นคือ **คนที่พร้อมจะบริการชาติบ้านเมือง
เหนือตนเอง** ตามเยี่ยงอย่างคนดีภายในชาติต่างๆ ทั้ง
ในอดีตและปัจจุบัน แต่สำนึกตรงนี้เกิดค่อนข้างยากหาก
ค่านิยมของสังคมยังไม่อาจเปลี่ยนแปลงไปตามกระแส
ของธรรมคือ **ความยุติธรรม เทียงธรรม เป็นธรรม**
กันแพร่หลายกระจายออกไปกว้างขวาง แนวค่านิยมที่
กลายเป็นการสร้างคน ๓ ยุค คือ **ผู้ดีมีศีลธรรม ผู้ดีมีสกุล
ผู้ดีมีเงิน** นั้น

พึงสังเกตว่าแต่ละสถานะเป็นการตอบสนอง ความ
ต้องการของท่านเหล่านั้นตามสมควรแก่ยุคสมัย อันเป็น
สัญชาตญาณของสัตว์โลก คือการได้รับการยอมรับ
นับถือจากสังคม โดยตนเองต้องการให้มีความรัก มีคนรัก
ต้องการความอบอุ่น ปลอดภัย

กล่าวโดยสรุปคือ ได้รับความสุขในส่วนตนท่ามกลางสังคมที่ตนเป็นสมาชิก โดยไม่มีความทุกข์หรือทุกข์น้อยลงทั้งจากตนเองและจากสังคม

ลองสังเกตสังคมปัจจุบันจะพบว่า หากเอาคนมีฐานะสูงทางเศรษฐกิจมาเดินเคียงคู่กันไปกับคนดี ถ้ามว่าใครจะได้รับการต้อนรับด้วยความชื่นชมจากสังคมที่ท่านทั้งสองเข้าไปมากกว่ากัน

ตามหลักความจริง ในรายละเอียดอาจจะต้องพูดถึงสังคมที่มีความแตกต่างกัน ถ้าเป็นสังคมที่ให้ความสำคัญแก่คนรวย คนรวยก็ได้รับเกียรติยกย่องมากกว่า ถ้าสังคมที่มีความพอใจชอบใจในคนดี คนดีก็จะได้รับการยกย่องมากกว่า แต่เมื่อสังคมโดยรวมมีลักษณะเป็นสังคมบริโภคนิยมหรือวัตถุนิยม จนก่อนจะให้ความสำคัญแก่สถานะของคนอื่น จะต้องถามว่า ตนจะได้อะไร เท่าไร มากกว่าที่ตนจะให้อะไรแก่ใครเท่าไร ดังที่พูดกันว่า

ค่าของคนอยู่ที่ผลของงาน กลายเป็น ค่าของคนอยู่ที่คนของใคร ค่าของคนอยู่ที่คุณมีเท่าไร?

สองประโยคหลังมีความชัดเจนว่า อาศัยตนเองเป็นฐานในการคิด ตัดสินใจ ในแนวที่เรียกว่า อัตวิสัย ที่กระแสนความคิดแนวนี้กระจายออกไปจนน่าห่วง

เวลานักวิชาการ นักการเมือง แสดงความเห็นอะไรก็ตาม มักไม่ค่อยอิงอาศัยกฎเกณฑ์ หลักการ

กฎหมาย ธรรม แต่กลับนิยมใช้คำว่า “ผมเห็นว่า ผมเข้าใจว่า ผมเชื่อว่า ผมมั่นใจว่า ผมรู้สึกว่าจะผมคิดว่า” เป็นต้น แสดงว่า เป็นการให้ความสำคัญแก่ตน ที่มีความเป็นปัจเจกชน น้ำหนักอ่อน แต่คนกลับนิยมที่จะมองแนวอัตวิสัย แทนที่จะมองแนวภววิสัย

ความจำเป็นที่จะพัฒนาจิตสำนึกของคนภายในสังคมให้เกิดความสำนึกที่จะครองชีวิตตามอุดมการณ์ที่ว่า

เกิดมาเป็นคนต้องรู้จักคุณแผ่นดิน

จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่เราควรจะต้องถอยหลังเข้าคลอง

ถ้าจะถามว่า คลองอะไร?

ตอบว่า คลองแห่งธรรม หรือเรียกเต็มที่ว่า **คัลลองแห่งธรรม หรือ ทำนองคลองธรรม**

ที่ในแง่ของความเป็นจริงแล้ว พัฒนาการทางจิตวิญญาณของมนุษยชาติ ไม่มีโอกาสที่จะพัฒนาได้เกินไปกว่าที่พระพุทธเจ้าซึ่งเป็นพระบรมศาสดาของพระพุทธศาสนาได้ตรัสรู้ พระอรหันต์ได้ตรัสรู้ตามบูรพาจารย์ในอดีตได้นำสืบมาจนถึงปัจจุบัน

เพราะโลกปัจจุบันถูกหมุนกลับเข้าสู่กระแสของกามสุขัลลิกานุโยค คือการปรนปรือตนเองด้วยกามคุณ คือกลุ่มของอารมณ์ที่กระตุ้นให้เกิดความกำหนัด ชัดเคื่อง ลุ่มหลง มัวเมามากยิ่งขึ้น เหลือของโลกคงใช้อย่างเดิม

เพียงแต่เพิ่มเติมสีสัน วิธีการจัดการให้รู้สึกง่าย ทันสมัย แสดงออกถึงความมีรสนิยมสูง จนจิตต้องตื่นมากขึ้นทุกวัน ทั้งส่วนของปัจเจกชน ครอบครัว ตระกูล การเกาะกลุ่มของกลุ่มผลประโยชน์ทั้งหลาย ที่กาลต่อมาเรียกว่า เครือต่างๆ จนกลายเป็นระบบผูกขาดในการชี้นำความต้องการทางสังคม สังคมส่วนมากต้องการตามที่เครือทั้งหลายเขาประสงค์ให้เราต้องการ โดยใช้สื่อการโฆษณา จนอาจกล่าวได้ว่า คนทุกส่วนของโลกปัจจุบัน กำลังแล่นไปท่ามกลางคลื่นแห่งอารมณ์ ที่ทุกคนรู้สึก ว่า **ตนต้องได้ ต้องมี ต้องเป็น** ทั้งๆ ที่ อารมณ์เหล่านั้นพระพุทธรเจ้าทรงเคยย้ำเตือนไว้เป็นอันมาก เช่น

คราวหนึ่งมีอุบาสิกากลุ่มหนึ่ง เป็นสหายของนางวิสาขา ตามปกติแล้วจะเข้าวัดฟังธรรม จำศีลด้วยกัน แต่จิตใจของคนเหล่านั้นห่างไกลอย่างยิ่งกับนางวิสาขา ในงานนักขัตฤกษ์คราวหนึ่ง ตามปกติแล้วผู้ชายจะประชุมดื่มสุรากันเป็นมหกรรม แต่ไม่นิยมให้สตรีดื่ม ฝ่ายสตรีกลุ่มนั้นต้องการจะดื่มด้วย แต่ดื่มในบ้านไม่ได้ จึงอ้างว่าจะไปฟังธรรมในสำนักของพระพุทธรเจ้า โดยชวนขวดสุราไว้ภายใต้ผ้าห่มขณะที่พระพุทธรเจ้ากำลังทรงแสดงธรรมอยู่ เธอเหล่านั้นก็แอบนำเอาสุรามาค่อยๆ ดื่มไปตามลำดับ จนรู้สึกมึนเมา หน้าแก่เข้าคุมตัวเองไม่ได้ จึงร่ำรำด้วยความเมา พระพุทธรเจ้าทรงกำหนดรู้ว่าอะไร

เป็นอะไร จึงทรงบันดาลด้วยพุทธานุภาพ ให้เกิดสภาพ
มืดมืดขึ้น ณ ที่นั้น สตรีเหล่านั้นตื่นตระหนกจนสว่างเมา
ขณะนั้นปรากฏเป็นลำแสงพุ่งเข้ามาท่ามกลางพวกเธอ
พร้อมด้วยพระพุทธรูปดำรัสที่รู้สึกกว่า ตรัสมาจากที่ไกล
เหลือเกินความว่า

**เธอทั้งหลาย จะมัวเพลิดเพลिनอะไรกัน
อยู่อีกเล่าในเมื่อโลกที่อยู่อาศัยนี้ถูกโพล่ง
อยู่ตลอดเวลา พวกเธอที่ถูกความมืดครอบงำ
ไว้เช่นนี้ ทำไมไม่แสวงหาประตูไปเพื่อเป็น
เครื่องส่องทางให้แก่ตนเล่า**

ลักษณะการเหล่านี้ หากเรามองดูโดยภาพรวมๆ
แล้ว สังคมปัจจุบันกลับย้อนยุคเข้าไปสู่สมัยดั้งเดิมของ
สัตว์โลก เหตุการณ์แนวนี้จะมีมากเป็นพิเศษ เพราะ
ความเป็นกามาวจรภูมิของชาวโลก หรือสัตว์โลกนั่นเอง
ชาวโลกเคยเป็นอย่างนี้มาแล้วในอดีต กำลังเป็นอยู่ใน
ปัจจุบัน และจะเป็นเช่นนี้หนักขึ้นแม้ในอนาคต ในยุค
สมัยที่เราให้ความสำคัญแก่มันว่า

**ยุคโลกไร้พรมแดน ยุคโลกาภิวัตน์
ยุคข้อมูลข่าวสาร ยุคสารสนเทศ เป็นต้น**

จะมีใครบ้างไหมที่นึกคิดว่า **นี่คือยุคที่โลก
กำลังคืบคลานเข้าสู่อันตรายมากที่สุดเท่าที่
ประวัติศาสตร์บันทึกไว้**

เพราะว่าประเด็นของปัญหาคือ สื่อสารกลายเป็น
ธุรกิจที่สร้างความร่ำรวยให้เร็วที่สุด คนจึงอาศัยจุดเด่น
ของการควบคุมสื่อ และผลประโยชน์ที่ตนจะได้จากการ
สามารถสื่อสาร จนเป็นที่ยอมรับนับถือของคนอื่น คน
เหล่านั้นจึงมีกระบวนการบริหารจัดการ พัฒนา
ข้อมูลข่าวสาร มีการลงทุนด้วยความมั่นใจว่า จะได้ทุน
คืนและกำไรมากเป็นพิเศษ ในขณะที่คนรับสาร รับ
เฉพาะตัวเองและมักตัดสินใจด้วยตนเอง จากพื้นฐานใน
เรื่องเหล่านั้นซึ่งมีความยิ่งย่อนแตกต่างกัน ทำให้คน
เป็นจำนวนมากตกเป็นทาสของข้อมูลข่าวสาร โดยขาด
ปัญญาในการตรวจสอบพิจารณาเทียบเคียง ธุรกิจ
ในสวนที่เกี่ยวกับข่าวสารกลายเป็นอาชีพที่มีอนาคตไกล
หากใครจะพ่ายแพ้ก็คงเป็นการพ่ายแพ้ต่อนักสื่อสาร
ด้วยกัน หาเป็นการพ่ายแพ้ต่อผู้รับสารไม่

เพราะอย่างไรก็ตาม ผู้รับสารยากที่จะมีปัญญา
มากพอต่อการวินิจฉัยตัดสิน ความจริงหรือไม่จริงของ
ข่าวสารเหล่านั้น เพราะตามปกติการสื่อสารของกลุ่มผล
ประโยชน์ทั้งหลายนั้น จะใช้จุดอ่อนของคนทั่วไปเป็นเป้า
ในการโจมตี นั่นคือ

๑. กระตุ้นเร่งเร้าให้เกิดความกำหนัด อยากได้
พอใจ ยินดี และจะมีความสุขมาก หากตนได้ตามที่มี
การนำเสนอของสื่อสารเหล่านั้น

๒. จะกระตุ้นให้เกิดความขัดเคือง แข่งดี
ไม่พอใจต่อคนที่ตนไม่ชอบ จนมีความคิดที่จะเอาชนะคน
เหล่านั้นด้วยวิธีการต่างๆ และวิธีเหล่านั้น สื่อสารเหล่านี้นั้นหาทางออกให้แล้ว ผู้รับสารบางพวกจึงรู้สึกว่ ถ้าตน
ทำได้อย่างนั้นจะเป็นผู้ชนะ

๓. กระตุ้นสัญชาตญาณความกลัว ที่สามารถ
กระจายออกไปได้ทั้ง ๒ แนว คือ ล่อให้รัก และยั่วยุให้โกรธ
พยายามทำให้คนฟังมีความรู้สึกว่ ถ้าไม่ทำตามนั้นตน
จะต้องสูญเสีย ชาติแคลน ประสบปัญหา หรือต้องพลัด
พรากสูญเสียของรัก คนรัก ประสบอันตราย เมื่อรู้สึก
กลัวตามที่เขาบอก จากนั้นจะตกเป็นเหยื่อของสื่อที่นำ
เสนอในกรณีนั้นๆ หรือไม่อย่างนั้นอาจจะทำให้เขากลับ
คนอื่นจะได้มากกว่า ดีกว่า เขาจะชนะตนเอง ตนเองจะ
ต้องพ่ายแพ้ เป็นต้น

๔. พยายามโน้มน้าวให้เกิดการเห็นตามคล้อย
ตาม โดยมีความหวังอันเลิศรออยู่ แนวนี้ทำนองการ
โฆษณาหวย สลากกินแบ่ง ที่ล่อด้วยผลประโยชน์มาก
กว่าทุนหลายร้อยเท่า ทำให้คนโลภ ออยากได้ โดยขาด
การใช้ปัญญา มีความมมงาย ไร้เหตุผลไปตามลำดับ
หรือให้เขาลงทุนไปก่อน รอการเก็บเกี่ยวผลประโยชน์ที่
ตนจะได้ แม้จะรอนานหน่อยแต่มีความสุขยืนนาน ส่วน
มากจะเน้นที่ ลาม ยศ สรรเสริญ ความสุขที่รอ

อยู่ข้างหน้า แต่ตอนนี้ให้ลงมือทำงานไปก่อน อย่างแนว
ที่คอมมิวนิสต์ เคยใช้ประสบความสำเร็จมาแล้ว

ทั้งสองแนวดังกล่าว เป็นเรื่องล่อให้หลงด้วยการ
ชวนให้เกิดอาการฝันเฟื่อง จนกลายเป็นงมงาย มัวเมา
หมกมุ่น แม้จะไปเจอกับความผิดหวังก็จะมีความรู้สึกว่า
ใกล้แล้ว ลองอีกทีๆ ไปเรื่อยๆ

ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่ต้องหันมาคิดพิจารณา
ทบทวน ด้วยการพยายามถอยหลังเข้าคลองหรือทำนอง
คลองธรรม เพราะทำนองคลองธรรมนั้น เป็นหลักการ วิธี
การ ที่เกิดขึ้นจากปัญญาที่สมบูรณ์ ความบริสุทธิ์
อย่างแท้จริง และความกรุณาอย่างเปี่ยมล้นของพระ
พุทธเจ้า ที่มีการสืบสานกันมาจากอดีตกาลนานไกล
ปรากฏในรูปของขนบธรรมเนียม ประเพณี
วัฒนธรรม จารีต แบบแผนต่างๆ ที่ล้วนสืบเนื่องมา
จากหลักธรรมในพระพุทธศาสนา

ที่ในด้านความเป็นมาแล้ว เป็นผลตรงมาจากการ
ตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า มีสถานะที่แท้จริงคือ เป็นผล
ระดับสูงสุด ที่เราเรียกว่า **ปฏิเวธสัมมัตถธรรม** หลักธรรม
เหล่านั้นได้มีการศึกษา นำมาประพฤติปฏิบัติ จนมีคน
สัมผัสผลเช่นเดียวกันหรือภายใต้โครงสร้างเดียวกันกับที่
พระพุทธเจ้า พระอรหันต์ได้สัมผัสมาแล้ว และมีการ
สัมผัสผลกันมากบ้างน้อยบ้าง

แม้ในสมัยปัจจุบัน ในหลักสูตรเหล่านั้นมีความ
เป็น **อุดมการณ์ หลักการ วิธีการ** ที่ขอเพียงแต่มี
การศึกษาเรียนรู้หลักสูตรอย่างถูกต้องเท่านั้น ท่านผู้นั้น
ก็จะสามารถนำหลักสูตรเหล่านั้นเข้าสู่การปฏิบัติ จน
บรรลุผลได้ตามที่ท่านแสดงไว้และผู้ปฏิบัติต้องการ

ดังนั้น การนำเสนอทำนองคลองธรรมในที่
นี้ จะเน้นไปที่หลักการสำคัญในพระพุทธศาสนา
ซึ่งเป็นที่มาของความเป็นสังคมไทย จนได้รับ
การยกย่องจากต่างชาติ ต่างภาษามานาน
แล้วว่า

เป็นสยามเมืองยิ้ม

ดินแดนแห่งผ้ากาสาหวัด

แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง เป็นต้น

รู้ รัก สามัคคี

รู้และรัก สามัคคี มีคุณยิ่ง
อยู่ร่วมกัน จันมิตร จิตขึ้นบาน
สามัคคี นี้คือธรรม อันล้ำเลิศ
ลดกิเลส เพิ่มธรรม อันอำไพ
แม้ต่างกาย แต่ใจ มิได้แยก
แม้มากคน มากคิด จิตขึ้นนำ
ครอบครัว สามัคคี ยิงมีสุข
ศาสนิก สามัคคี มีทั่วกัน
แม้งานใหญ่ สามัคคี ที่ยึดมั่น
เพิ่มความรัก เอกภาพ อาบวิญญูญาณ
อนุศาสนธรรม ที่องค์ พระสัมพุทธ
ทรงเน้นย้ำ สามัคคี มีทั่วกัน
แม้แต่องค์ อริยมรรค หลักของศาสนา
ต่อเมื่อมรรค สามัคคี มิเรรวน
ขอชาวเรา เหล่าพุทธ บริษัท
คือรู้จัก สามัคคี ไม่ตรีกัน
สามัคคีธรรม น้อมนำ ประจําจิต
เสียสละ กล้าหาญ ทุกรูปนาม
เพราะนั่นคือ ปัญญา บริสุทธิ
ตามรอยบาท ล้นกระหม่อม พระจอมธรรม ผู้ทรงนำ ชาวโลก ไร้โรคตรม
บทเรียนไทย ในอดีต ชิดเป็นหลัก
ยามใดแตก สามัคคี ธีระทม
เพราะไร้ธรรม อำไพ จิตไร้สุข
เหตุแห่งทุกข์ เห็นเป็นโทษ โปรดละวาง

เพราะเป็นสิ่ง เพิ่มรัก สมัครสมาน
แม้อยู่นาน จะยิ่งสุข ทุกข์ห่างไกล
ช่วยก่อเกิด สร้างสุข ทุกสมัย
ช่วยให้ใจ เยือกเย็น เป็นประจํา
ไมตรีแทรก ทุกอณู คุ้มคมขำ
ไม่กระทำ ให้ขัดแย้ง เสียดแทงกัน
พร้อมเพรียงทุก สังคม บ่มสุขสันต์
สมัครมั่น ช่วยการ งานนานา
ช่วยงานนั้น เสร็จพลัน จิตบรรเทา
เพิ่มเมตตา การุณ คุณอนันต์
ประเสริฐสุด ทรงชี้ทาง สร้างสุขสันต์
จะช่วยบรรเทา กาม ไม่ลามลวน
จะสามารถ ให้ผล มีผันผวน
สงบถ้วน กิเลสสิ้น บาปภินท์พลัน
โปรดฝึกหัด รู้รัก สมัครมั่น
ทุกคืนวัน จะสุข ทุกโมงยาม
ทำพูดคิด ด้วยเมตตา กล้าทั้งสาม
สมกับความเป็นพุทธ วิสุทธธรรม
วิญญูญาณพุทธ สืบนาม ให้งามขำ
ผู้ทรงนำ ชาวโลก ไร้โรคตรม
ยามไทยรัก สามัคคี มิขึ้นขม
เพราะนิยม ธรรม มานำทาง
ระทมทุกข์ สามัคคีเภท เหตุขัดขวาง
ช่วยกันสร้าง สามัคคี ไม่ตรีเทอญ.

พระพุทธศาสนา กับประเทศไทย

ดินแดนที่เป็นประเทศไทยในปัจจุบัน มีการอธิบายกันทำนองว่า คนไทยเพิ่งอพยพเคลื่อนย้ายลงมา แต่จากหลักฐานที่มีการขุดค้นพบกันมาในส่วนต่างๆ ปรากฏว่า คนไทยเป็นเผ่าพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในดินแดนแถบนี้มานานแล้ว ส่วนจะกี่พันปีคงต้องรอหลักฐานการขุดค้นต่อไป แต่สรุปว่า พระพุทธศาสนามีความผูกพันกับชนชาติไทยมาแต่ต้นแล้ว นับแต่พระโสณเถระกับพระอุตตรเถระ และพวก นำพระพุทธศาสนามาเผยแพร่ในดินแดนแถบนี้ประมาณ พ.ศ.๒๗๘ ปีแล้ว

ประเด็นที่น่าสังเกตคือ คนไทยและคนเผ่าอื่นที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในดินแดนแถบนี้สมัยนั้น หากเรามองจากพัฒนาการด้านจิตวิญญาณทางศาสนา แสดงว่า ได้มีการพัฒนาไปมากอย่างน่าทึ่งทีเดียว

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์บอกว่า ก่อนหน้าที่จะนำพระโสณเถระกับพระอุตตรเถระ จะนำพระพุทธศาสนา

เข้ามาเผยแพร่ในสุวรรณภูมินั้น ศาสนาพราหมณ์ได้เข้ามา
มาก่อนแล้ว โดยการนำของท่านโกณฑัญญพราหมณ์
ในคราวที่พระเจ้าอโศกแห่งเมืองปาฏลีบุตร ยกกองทัพ
ไปตีแคว้นกสิงคราษฎร์หรือแคว้นโอริสสาในปัจจุบัน
สงครามคราวนั้นมีคนบาดเจ็บล้มตายทั้งสองฝ่ายเป็น
จำนวนมาก

มีกลุ่มหนึ่งอพยพลงทะเล เดินทางเข้ามา
สู่สุวรรณภูมิ โดยการนำของโกณฑัญญพราหมณ์ คน
เหล่านั้นมีอารยธรรมเหนือกว่าเจ้าของถิ่น จึงสามารถชี้แนะ
ในด้านความคิด ศาสนาที่มีความเหนือกว่าลัทธิที่คนใน
ท้องถิ่นแถบนี้นับถือมาก่อน ที่สำคัญคือการเผยแพร่ของ
พราหมณ์เข้ามาที่ราชวัง และชนชั้นสูงในสังคม ที่มีอำนาจ
ในการชี้แนะความคิดของสังคมได้ง่าย ทำให้ศาสนา
พราหมณ์มีอิทธิพลต่อสังคมไทย ทั้งในรูปของศาสนา
ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อถือแบบดั้งเดิม
สามารถผสมผสานกับความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ได้

การก่อตัวและความเจริญก้าวหน้าของศาสนา
พราหมณ์ มีมาก่อนเวลาที่พระพุทธศาสนาเข้ามาไม่น้อย
กว่า ๒๕ ปี ที่เมื่อมองอีกด้านกลายเป็นการปูทางให้พระ
เถระทั้งสองและบริวาร ทำการเผยแพร่พระพุทธศาสนา
สะดวกมากขึ้น ไม่มีอุปสรรคด้านภาษาที่จะติดต่อกับ
ชาวบ้าน ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่า แม้ศาสนาพราหมณ์จะ

เข้ามาก่อนหน้านั้นแล้วก็ตาม แต่ลัทธินับถือผีสาว นางไม้
ยักษ์ตามความเชื่อถือดั้งเดิมก็คงมีอยู่

ท่านเล่าไว้ว่า เมื่อพระโสณะกับพระอุตตระและ
พวก เข้ามาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในคราวนั้น ท่านมา
กันโดยทางเรือและขึ้นบกในส่วนที่เป็นเกาะแห่งหนึ่ง ใน
ขณะที่ชาวเกาะตรงนั้นกำลังวิตกกังวลเพราะหวาดกลัวว่า
นางยักษ์ฉวี หรือบางแห่งเรียกว่า ผีเสื้อน้ำ จะขึ้นมาจาก
ทะเลและมาจับเด็ก ราชกุมารไปกินเป็นอาหาร เมื่อคณะ
ของพระโสณะกับพระอุตตระและพวกมาขึ้นบก คนแถบ
นั้นเข้าใจว่าท่านเป็นพวกของนางยักษ์ฉวี จึงเตรียมอาวุธ
ยกพวกมาเพื่อจะต่อสู้กับท่าน แต่เมื่อมีการสอบถามกัน
ทราบความเช่นนั้น พระเถระทั้งสองจึงอาสาปราบนาง
ยักษ์ฉวีให้เอง เมื่อนางยักษ์ฉวีปรากฏตัวขึ้นจริง ปรากฏว่า
พระเถระสามารถปราบนางยักษ์ฉวีได้

ยังเป็นการสร้างความประทับใจ ความศรัทธา
ปลาทะให้แก่คนที่ได้พบเห็น การเริ่มต้นด้วยความรู้สึก
เป็นมิตร มีความทึ่ง อัจฉริยะ ย้ำเกรง ศรัทธาเป็นแรง
หนุนเช่นนี้ ย่อมเป็นการง่ายที่จะทำความเข้าใจใน
สารัตถะทางศาสนาแก่คนเหล่านั้น เพราะความพร้อมมี
มากพอต่อการสอนธรรม

จุดเด่นในการแสดงธรรมของท่านทั้งสองในคราว
นั้นคือ การนำเอาพรหมชาลสูตร อันเป็นพระสูตรแรกใน

ที่มณิกาย ที่อาจเรียกได้ว่ายากต่อการทำความเข้าใจใน เนื้อหาที่แท้จริงของพระสูตร โดยเฉพาะในประเด็นของ **ทิวฎี ๖๒** แต่ที่น่าอัศจรรย์ก็คือ แม้พระธรรมเทศนาจะยาก แต่กลับมีคนฟังรู้เรื่อง เกิดศรัทธา ให้การยอมรับนับถือ พระสังฆธรรม มีคนจำนวนมากที่บรรลุมรรคผลเป็นพระ อริยบุคคล และมีส่วนมากที่ออกบวชในพระพุทธศาสนา ที่เมื่อมองจากเอกสารตามที่ท่านบอกไว้แสดงว่า มีการ บวชภิกษุณีด้วย แต่ในแง่ของความเป็นจริงทางประวัติ ศาสตร์ กฎเกณฑ์ทางพระวินัยแล้ว ไม่น่าจะเป็นไปได้ แต่มีกุลบุตรในราชตระกูล สกุลสูงออกบวชกันมาก แสดงว่าการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระโสณะกับ พระอุตตระ พร้อมด้วยพวกในคราวนั้น ประสบความสำเร็จอย่างสูง เพียงแต่ว่าหลักฐานการสืบต่อของพระ พุทธศาสนาไม่มีหลักฐานแสดงรายละเอียดไว้ว่า มีการ ขยายตัวสืบสานกันมาอย่างไร

หลักฐานอีกช่วงหนึ่งตกประมาณ พ.ศ.๖๐๐ พ่อขุนเลอเมืองหรือพ่อขุนหลวงเม้า พร้อมด้วยประชาชน คนไทยในอาณาจักรทางใต้ของจีน ได้อพยพเคลื่อนย้าย ลงมาทางใต้เพื่อสมทบกับคนไทยที่อพยพกันมาตามลำดับ คงไม่ใช่เป็นเรื่องของถูกจีนรุกรานเพียงอย่างเดียว แต่ประเด็นที่น่าสนใจมากเป็นพิเศษ และเป็นเป้าหมาย ในการนำเสนอเรื่องนี้ คือความเกี่ยวโยงระหว่างพระพุทธ

ศาสนากับชนชาติไทย สมัยนั้นปรากฏว่า คนไทยนับถือ
ลัทธิ **ตรีศาสตร์** อันประกอบด้วย พระพุทธศาสนา เต๋า
และขงจื้อ ทั้งๆ ที่ในด้านจำนวนคนมีประมาณ ๕๐๐,๐๐๐
คนเท่านั้น แต่กลับนับถือศาสนาต่างกันถึง ๓ ศาสนา
ปัญหาหลักคือ การสร้างเอกภาพทางความคิด จิตสำนึก
ที่สามารถเป็นจุดยึดเหนี่ยว สร้างความรู้สึก รัก เคารพ มี
การสงเคราะห์กัน ไม่ทะเลาะวิวาทกัน พัฒนาให้กลายเป็น
เป็นสามัคคีและเอกภาพขึ้นได้นั้น มีความจำเป็น ยิ่งที่จะ
ต้องประสานความคิดเพื่อให้เกิดจุดยึดเหนี่ยวร่วมกัน
เมื่อเรามองไปที่โฉมหน้าประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ
แล้วจะพบว่า จุดยึดเหนี่ยวที่ใช้กันทุกยุคทุกสมัยมักจะเป็น
เรื่องเดียวกัน คือ

ความเป็นชนชาติเดียวกัน อาศัยอยู่ในดิน
แดนเดียวกัน มีองค์พระประมุของค์เดียวกัน มี
ศาสนาอันเป็นที่เคารพสักการะศาสนาเดียวกัน
สามารถประสานจัดสรรผลประโยชน์ให้ทุกคน
มีความรู้สึกว่าตนได้รับความเป็นธรรมด้วยกัน

สำหรับชนชาติไทยในคราวนั้นจำเป็นที่สุดที่จะต้อง
สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
ระดับอุดมการณ์ แต่อุดมการณ์เป็นเรื่องความคาดหวัง
มุ่งหวัง ที่จะต้องใช้ความพยายามอีกเป็นอันมาก จึงจะ
สามารถบรรลุผลที่ตนต้องการได้ การปรับสภาพ

ความรู้สึกเป็น พวกเดียวกัน ในรูปของการใช้สายใย
หลายๆ สาย จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะการล่องลง
มาทางใต้ในรูปของการเสี่ยงภัยอันตรายนั้น ขวัญ กำลังใจ
ความเชื่อมั่นร่วมกันมีความจำเป็นยิ่ง

พ่อขุนเลอเมือง จึงชักชวนให้ทุกคนยอมรับนับถือ
ศาสนาเดียวกัน โดยทิ้งเต้ากับขงจื้อไว้ในประเทศจีน คน
ไทยทุกคนหันมานับถือพระพุทธศาสนาด้วยกัน ทำให้
เกิดเอกภาพทางเผ่าพันธุ์ ศาสนา เป้าหมาย ที่สามารถ
ผนึกเข้าเป็นพลังในทางสร้างสรรค์พร้อมที่จะเผชิญปัญหา
อุปสรรคอันตรายร่วมกัน เพราะอาศัยความรัก ความ
ผูกพันที่มีสายใยหลายๆ สาย ผูกโยงจิตใจเอาไว้ในรูป
ของความรู้สึกว่า

ได้เสียด้วยกัน จำเป็นที่จะต้องร่วมทุกข์ร่วมสุขกัน

อันเป็นคุณสมบัติของความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน
การที่บรรพชนไทยยุคนั้น นำเอาพระพุทธศาสนา
มาเป็นจุดประสานใจ มีความพร้อมที่จะสร้างหลักร่วม
ทางความคิด หลักร่วมทางกิจกรรม หลักร่วมทางผล
ประโยชน์ต่อกัน หลักการสำคัญของพระพุทธศาสนา คือ

การมองสรรพชีวิตเป็นมิตรกัน

บทบัญญัติของพระพุทธศาสนาข้อแรกคือ

ศีลข้อที่ ๑ ในภาคที่ทรงแสดงในฐานะคุณ
ธรรมของคนดี ทรงใช้ข้อความว่า

คนดีในโลกนี้งดเว้นจากการทำสัตว์ให้ตาย
ไม่พกพาศาสดราวุธเครื่องประหาร มีความ
สำรวมระวังในสัตว์ทั้งหลาย มีความเมตตา
เอ็นดูในสัตว์ทั้งปวง

ฐานความคิดจุดนี้มีความสำคัญยิ่งระดับศีลธรรม
จรรยา ที่ช่วยให้คนอยู่ร่วมกันด้วยความเป็นมิตร เพราะ
นั่นคือการยอมรับนับถือสถานะของกันและกัน ในฐานะ
ของสิ่งที่มีลมหายใจเข้าออก แสดงว่าในแง่ของความเป็น
จริงแล้วยอมรับสิทธิของคน สัตว์ พืช ที่ล้วนแต่มีวิญญาณ
มีลมหายใจตามสมควรแก่ฐานะ การเกี่ยวข้องกับคนสัตว์
แสดงให้เห็นว่า ไม่มีความคิดที่จะประทุษร้ายกัน
โดยไม่มีการพกพาศาสดราวุธ อันแสดงถึงความโหดร้าย
พร้อมจะทำลายล้าง

แม้การเกี่ยวข้องในด้านอื่นๆ ก็พยายาม
ระมัดระวังไม่ให้กระทบสิทธิ สถานะของเขา มัน จน
สามารถพัฒนาความรู้สึกถึงจุดที่เรียกว่า มีความเมตตา
คือ มีความรัก ความหวังดี ปราบปรามดี ต่อคน
สัตว์ มีความพร้อมที่จะแสดงออกทางการกระทำการพูด
โดยสะท้อนมาจากจิตที่มีความเมตตาหวังดีอย่างแท้จริง

เมื่อใจมีเมตตา หวังดี ยามที่คนสัตว์ประสบอันตราย
อุปสรรค ภัย โรค ก็มีความเอ็นดู สงสาร พยายามช่วย
ช่วยด้วยกาย วาจา ใจ กำลังทรัพย์ในการช่วยบำบัด
อันตราย อุปสรรค ทุกข์ ภัย โรค อันคน สัตว์ที่ตนเมตตา
กำลังประสบอยู่ คุณธรรมที่พัฒนามาจากศีลข้อที่ ๑ เท่านั้น
นั้น แต่สามารถ ก้าวไปสู่ลักษณะการที่มีการเรียกร้อง
ต้องการกันเป็นการถาวร นั่นคือ

*การครองชีวิตอย่างมีสวัสดิภาพ และยาม
มีปัญหาสามารถได้รับสวัสดิการจากคนอื่น*

แต่การที่ใจคนจะพัฒนาก้าวหน้าไปได้ถึงระดับ
ดังกล่าว จำต้องมีความรู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกัน โดย
อาศัยจุดเชื่อมโยงคือ ชาติเดียวกัน ศาสนาเดียวกัน
แผ่นดินเดียวกัน มีผลประโยชน์ร่วมกัน จากนั้นการ
แสดงออกอันอำนวยผลเป็นสวัสดิภาพ และสวัสดิการก็
จะเกิดขึ้นได้

ดังนั้น การกระทำของพ่อขุนเลอเมืองหรือพ่อขุน
หลวงเม้า จึงเป็นการสืบสานหลักพุทธศาสนา ในด้านการ
จัดความสัมพันธ์ในทางสร้างสรรค์ระหว่างคนกับคน
กลุ่มคนกับกลุ่มคน ที่จะต้องมีความรู้สึกว่าเป็นพวก
เดียวกันเป็นสำคัญ จนมีความรู้สึกดูจะเป็นลมหายใจของ
กันและกัน ที่ตามหลักของพระพุทธศาสนาจะเริ่มพัฒนา
มาจากปัจเจกชนแต่ละคน จึงเริ่มจากสำนึกของคน

แต่ละคนที่อาศัย ความรักตนเป็นฐาน แล้วขยายออกไป เป็นการรักคนที่ใกล้ชิดกับตน จากสามภรรยา พ่อแม่ลูก ญาติผู้ใหญ่ ลุงป้าน้าอา ที่เรียกรวมๆ ว่า ผู้ใหญ่ในตระกูล ผู้ใกล้ชิดถึงกัน ผู้เยาว์ แล้วขยายออกจากจุดเชื่อมโยง ที่เรียกว่า วงศาคณาญาติ จนกลายเป็นวงศ์วารว่านเครือเนื้อหน่อ โดยมีการแบ่งญาติออกไปเป็นสองฝ่ายคือ

ญาติ คือคนที่มีความเกี่ยวข้องกันทางกุลสัมพันธ์

ญาติ คือคนที่รักใคร่สนิทสนมคุ้นเคยกัน โดยมีน้ำใจต่อกันมีความรักความผูกพันกันฉันญาติหรือยิ่งกว่าญาติ

จากจุดนี้เองที่นำไปสู่จุดเชื่อมโยงดังกล่าว นั่นคือ ชาติเดียวกัน ศาสนาเดียวกัน ประมุของค์เดียวกัน มีผลประโยชน์ร่วมกัน และความผูกพันเหล่านั้นมีพลังมากพอที่จะให้แต่ละคนมีความพร้อมที่จะเสียสละประโยชน์สุขของตน แม้กระทั่งชีวิตของตนเพื่อพิทักษ์รักษาชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และถือว่าเป็นเกียรติยศ เกียรติประวัติ ที่จะถูกจารึกไว้ในประวัติศาสตร์ ประวัติชีวิต เป็นตราประทับตนเอง ตระกูลวงศ์ ชีวิตในลักษณะนี้จึงเป็นชีวิตระดับที่เรียกว่า **ชีวิตในอุดมคติ**

การให้ความสำคัญแก่หลักการในการอยู่ร่วมกัน ในรูปของสถาบันหลักทั้ง ๓ มีการสืบสานต่อเนื่องกันมาตามลำดับ

หลักฐานที่ชัดเจนโดดเด่นและกระจายออกไปใน
ส่วนต่างๆ นับจากยุคสุโขทัยเป็นต้นมา นั่นคือ
ในการกู้ชาติในรูปของการทำลายล้างอำนาจของขอม
โดยความตกลงใจร่วมกันของ พ่อขุนบางกลางหาว เจ้า
เมืองบางยาง และพ่อขุนผาเมือง เจ้าเมืองราด นั้น ทั้งสอง
ท่านตกลงร่วมกันว่า ใครสามารถยึดครองกรุงสุโขทัย
ได้ก่อนท่านผู้นั้นจะได้รับการสถาปนาเป็นพระมหากษัตริย์
ครองราชสมบัติในกรุงสุโขทัย ท่านบอกว่าตามหลักฐาน
ที่เป็นจริงนั้น พ่อขุนผาเมือง เจ้าเมืองราด สามารถยก
กองทัพเข้ายึดครองกรุงสุโขทัยได้ก่อน แต่ด้วยน้ำพระทัย
อันประเสริฐ ที่มุ่งความเป็นอันหนึ่ง อันเดียวกันของชาติ
เป็นสำคัญ อันเป็นการทำงานของรัฐบุรุษที่จะพยายาม
ตอบปัญหาว่า

ตนจะให้อะไรแก่ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
แทนที่จะถามว่า ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ จะ
ให้อะไรแก่ตน?

จากสำนึกชาติในลักษณะนี้ แสดงให้เห็นถึงพัฒนา
การแห่งจิตวิญญาณของใครก็ตาม ที่สามารถ ให้คำตอบ
ดังกล่าวแก่ตนได้ พ่อขุนผาเมือง เจ้าเมืองราด จึงเป็น
หนึ่งในบรรดาบรรพชนในอดีต ที่ได้ให้คำตอบดังกล่าว
แก่ตนมาท่านแล้วท่านเล่า แม้จะไม่มากนัก แต่ก็คือตัว
อย่างอันสำคัญให้พบเห็นสืบต่อกันมาจากอดีตถึงปัจจุบัน

ทำไม พ่อขุนผาเมืองจึงไม่ยอมรับเป็นพระเจ้าแผ่นดินเสียเองตามสิทธิอันชอบธรรม ตามที่ได้ตกลงกันไว้กับพ่อขุนบางกลางหาว?

ข้อนี้ฟังสังเกตว่า คุณธรรมของคนนั้นมีความเข้มข้นแตกต่างกัน โดยอาศัยการตรวจสอบจากการกระทำของท่านเหล่านั้นในกรณีที่อาจเทียบเคียงกันได้ ที่เป็นเช่นนี้เหตุเพราะว่า พ่อขุนผาเมือง ท่านมีชายาเป็นเจ้าหญิงขอม พระโอรสพระธิดาของท่านจึงเป็นลูกครึ่งไทยปนขอม แสดงว่าหากขึ้นครองราชย์เอง สถาปนาพระมหากษัตริย์และรัชทายาท ไม่อาจสร้างจุดยึดเหนี่ยวผลักดันให้เกิดความจงรักภักดี มีความเคารพเทอดทูนในฐานะแห่งสถาบันหลักของชาติได้ เพราะเราอยู่รวมกันกับขอม ถูกขอมรังแกมาไม่ใช่น้อย การปลดแอกจากขอมจึงต้องปลดให้ได้เด็ดขาดจริงๆ

การตัดสินใจพระทัยของพ่อขุนผาเมืองที่ไม่รับราชสมบัตินั้น จัดเป็นสำนึกชาติที่สูงส่ง และเป็นความเสียสละอย่างสูงยิ่งของวีรบุรุษท่านนี้ การมอบราชสมบัติให้แก่พ่อขุนบางกลางหาว เจ้าเมืองบางยางนั้น สืบเนื่องมาจากท่านเป็นไทยแท้ ชายาของท่านคือพระนางเสืองเป็นพระกนิษฐภคินีของพ่อขุนผาเมือง แสดงว่าเป็นเลือดชาติดียวทั้งสองฝ่าย พระโอรสพระธิดาที่จะเป็นรัชทายาทเป็นสายเลือดกษัตริย์ทั้งสองฝ่าย สามารถเป็นจุดยึด

เหนียวในการร่วมแรงร่วมใจกันสร้างชาติบ้านเมือง
นำไปเกิดความรักความสามัคคีร่วมกัน ในลักษณะที่
เรียกว่า **สามัคคีร่วมชาติ** คือประชาชนมี
เผ่าพันธุ์เดียวกันกับประมุขของชาติ

แต่เนื่องจากสายใยแห่งความรักความผูกพันมี
เพียง ชาติ แผ่นดิน สถาบันพระมหากษัตริย์ ผลประโยชน์
ร่วมกัน แต่ขาดจุดยึดเหนี่ยวทางจิตวิญญาณ นั่นคือ
ศาสนา ศาสนาจึงเป็นจุดยึดเหนี่ยวทางจิตวิญญาณใน
ยุคนั้น เป็นพระพุทธศาสนาเถรวาทก็จริง แต่เป็นเถรวาท
อย่างพุกาม คือผู้ปกครองในศตวรรษที่ ๑๖ ได้นำ
พระพุทธศานานิกายเถรวาทมาจากพุกาม ในรัชสมัย
ของพระเจ้าอโนรุธมหาราช หรืออโนระธามังช่อ การนำ
ศาสนามาจากต่างชาตินั้น ย่อมนำเอาขนบธรรมเนียม
ประเพณี วัฒนธรรม หลักการในการครองชีวิต ค่านิยม
เป็นอันมากตามมาด้วย แสดงว่าประเทศไทยในยุคนั้น
คงมีส่วนแห่งความเป็นอาณาจักรทางจิตวิญญาณ
ที่ไหลผ่านความเชื่อทางศาสนาจากประเทศ
พม่ามาไม่น้อย สามารถตรวจสอบเทียบเคียงได้จาก
ขนบธรรมเนียม ประเพณี สถาปัตยกรรม วิจิตรศิลป์
ปฏิมากรรม วรรณกรรม คติความเชื่อเป็นอันมากที่มีร่อง
รอยหลงเหลืออยู่ในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางภาค
เหนือของไทย

อย่างไรก็ตาม ยุคสุโขทัย จัดว่าเป็นยุคที่พระพุทธศาสนาเข้าสู่ยุคทองอย่างแท้จริง สามารถรักษาสถานะไว้ได้นานพอสมควร

ในรัชสมัยของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช รัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงสุโขทัย พระองค์ได้เสด็จไปนำพระพุทธศาสนาจากเมืองนครศรีธรรมราช อันเป็นเมืองที่ผู้ปกครองและประชาชนเป็นคนไทย ซึ่งเมืองนครศรีธรรมราช ได้ไปนำพระพุทธศาสนาเถรวาทมาจากลังกา ที่สืบต่อมาจากการเผยแพร่ของพระมหินทเถระ ยุคเดียวกับพระโสณเถระและพระอุตตรเถระ

เนื่องจากดินแดนห่างไกลกัน การนำเอาพระพุทธศาสนาเข้ามาคงมีขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อถือแบบลังกาปนมาบ้าง แต่ก็ผ่านการกลั่นกรองมาจากเมืองนครศรีธรรมราชแล้ว การนำเอาพระพุทธศาสนาเข้ามาเผยแผ่ในสุโขทัยนั้น ปรากฏว่านำมาทั้งสายพระพุทธศาสนา และสายข้างด้านต่างๆ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ที่ผ่านการกลั่นกรองมามากพอสมควร เรียกได้ว่าเป็นพระพุทธศาสนาเถรวาท แบบไทยแท้ เข้ากับพื้นฐานของสังคมไทยได้เป็นอย่างดี จึงสามารถสืบต่อกันมาได้จนถึงปัจจุบัน

ซึ่งในปัจจุบันอาจจะเสื่อมทรุดไปบ้างตามกระแสทางการเมืองและความเจริญด้านต่างๆ แต่ในความเป็น

ศาสนาแล้ว พระพุทธศาสนามีความหนักแน่นมั่นคงในหลักของพระไตรปิฎก ซึ่งเป็นคัมภีร์ต้นฉบับเดิมจริงๆ และนำสืบกันมาโดยพระอรหันต์ล้วนๆ โดยเฉพาะในรอบ ๕๐๐ ปีแรก

ในประเทศไทยได้มีการสอบทานหลายครั้ง จนบางครั้งสามารถเรียกได้ว่า ทำสังคายนา ก็มี ที่สำคัญคือ ความถูกต้องของพระไตรปิฎกฉบับบาลี ได้เคยสอบทานแบบสังคายนาสมัยฉัฐสังคายนา ณ ประเทศพม่า เมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๙๖ มีการสังคายนาพร้อมกันทั่วโลก โดยแต่ละประเทศได้นำเอาพระไตรปิฎกฉบับของตนนำมาสอบทานกัน ปรากฏว่าตรงกันอย่างน่าอัศจรรย์ ทั้งๆ ที่ไม่เคยมีการสอบทานกันมาก่อนในอดีต เป็นการยืนยันถึงความถูกต้องของพระไตรปิฎกทั้ง พระวินัย พระสูตร และพระอภิธรรม

ภารกิจหลักของสถาบันพระมหากษัตริย์ในยุคนั้น คือการพัฒนาคุณภาพทางจิตวิญญาณของอาณาประชาราษฎร์แห่งแผ่นดิน ปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ความมั่นคงมีไม่มากนัก เพราะจำนวนประชาชนในแต่ละประเทศ แต่ละเมืองมีไม่มาก แต่ปัญหาใหญ่คือ การพัฒนาจิตสำนึกทางศาสนาของประชาชน ให้สามารถปฏิบัติพัฒนาตนให้เป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี โดยเน้นไปที่การปฏิบัติพัฒนาระดับศีลธรรม จรรยา เป็น

หลักการสำคัญ นั่นคือ อาศัยความเชื่อในพระญาณของ
พระพุทธเจ้า ๒ พระญาณหลัก คือ

ปุพเพนิวาसानุสสติญาณ พระปริชาญาณที่
ทรงหยั่งรู้อดีตชาติของพระองค์และคนอื่นได้ ไม่มี
กำหนดว่า เป็นกระบวนการของกิเลส กรรม วิบากเป็นหลัก

จตุปปาทญาณ พระปริชาญาณที่ทรงหยั่งรู้
ความแตกต่างของคน สัตว์ว่า มีความแตกต่างกัน
เพราะการกระทำของคน สัตว์เหล่านั้นไม่เหมือนกัน

ตามหลักที่ทรงสรุปว่า

**สัตว์โลกเป็นไปตามกรรม กรรมเป็นตัว
จำแนกแบ่งแยกให้คนแล้ว ประณีตแตกต่างกัน
ออกไป**

การที่ท่านทรงเน้นในเรื่องเหล่านี้ เพราะเป็นหลัก
ศีลธรรมจรรยาและเป็นฐานสำคัญที่เป็นหลักนำผู้ศึกษา
ประพฤติปฏิบัติให้สามารถพัฒนาตนให้มีความสะอาด
สงบ จนมีความสว่างเกิดขึ้นภายในจิตมากขึ้นตามลำดับ
กลายเป็นแรงผลักดันให้มีความไฝฝืนที่จะก้าวไปสัมผัส
พระญาณข้อที่ ๓ ของพระผู้มีพระภาคเจ้า คือ

อาสวักขยญาณ พระญาณที่ทำอาสวะ
กิเลสภายในจิตให้หมดไปสิ้นไป

อันเป็นอุดมการณ์สูงสุดในทางพระพุทธศาสนา
ประการสำคัญคือ สามัญชนทั่วไปนั้นพื้นฐานทางศีลธรรม

สติปัญญา มักอยู่ระดับของศีลธรรมจรรยาเป็นพื้น เพราะภูมิจิตจริงๆ ของเขาคือ กามาวจรจิต เนื่องจากเกิดในกามภพ คือภพที่สัตว์โลกยังต้องมีคู่ครอง มีความสัมพันธ์ทางเพศ มีการสืบสานวงศ์สกุล

หากเรามองจากหลักธรรมที่ปรากฏเป็นเอกสารวรรณกรรมในทางพระพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่า ในยุคนั้นโดยสรุปสาระสำคัญของแต่ละเล่ม คงสรุปรวมอยู่ในกรอบของ **วิญญูคามีนุสส** คือพัฒนาความรู้ความฉลาดในการتبแต่งภพชาติให้ประณีตในฐานะของสัตว์โลกที่ยังหมุนวนในสังสารวัฏเป็นหลัก เช่น

๑. เตภูมิกถา ซึ่งเป็นพระราชนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาธรรมราชาลิไท เป็นการพูดถึงภูมิที่สัตว์โลกไปเกิดตามแรงผลักดันของบาป บุญ ที่มีความหยาบ กลางละเอียด ยิ่งหย่อนต่างกัน ทำให้กรรมเหล่านั้นจำแนกคนสัตว์ให้ท่องเที่ยวไปในภพ ที่สรุปรวมเป็น ๓๑ ภพ อันเป็นที่รวมของ กิเลส กรรม วิบากนั่นเอง สามารถสรุปตามหลักพระพุทธดำรัสที่ว่า

ธรรมและอธรรมให้ผลไม่เสมอกัน ธรรมย่อมนำไปสู่สุคติ อธรรมย่อมนำไปสู่ทุคติ

๒. มหาวิบาก เป็นการแสดงถึงผลแห่งกรรมทั้งที่เป็นกุศล อกุศล ที่อำนวยผลไปตามหน้าที่ของตน คือเน้นไปที่กรรมกับสังสารวัฏเช่นเดียวกัน

๓. มหาชาติชาดก ในชาดกโดยเฉพาะคือ เรื่อง พระเวสสันดร ที่ถือได้ว่าเป็นชาดกที่เด่นดังที่สุดในบรรดาชาดกทั้ง ๕๕๐ ชาดก ในความเป็นพระเวสสันดรนั่นเองจะพบว่า เป็นการสะท้อนธรรมจากตัวของบุคคลในเรื่อง แสดงความเป็นพ่อ แม่ ลูก เพื่อน ข้าราชการ ระดับมาตรฐาน ผลกรรมที่คนทำนั้นอำนวยผลให้เห็นในปัจจุบันชาติเป็นหลัก คือเน้นไปที่ทิวฐธัมมเวทนียกรรม คือกรรมที่ให้ผลในภพชาตินั้นๆ การทำความดีบางครั้งต้องเจ็บปวดบ้าง แต่ต้องเชื่อมั่นว่า

ทำดีต้องได้ดี ทำชั่วต้องได้ชั่ว

๔. เรื่องพระมาลัยเทวเถร เป็นการแสดงในรูปของการนำเทียวนรก สวรรค์ และแสดงถึงเหตุคือ ความดีที่ทำให้คนบังเกิดในสวรรค์ จนถึงได้พบพระศรีอารียเมตไตรย์ในอนาคตกาล มีการพรรณนานรก สวรรค์ ศาสนาพระศรีอารียเมตไตรย์แบบพิสดารมาก แต่มาสนับสนุนที่การฟังเทศนามหาชาติ

ดังนั้น การฟังเทศนามหาชาติจึงมีอิทธิพลครอบงำสังคมไทยสูง เพราะนอกจากจะได้บทเรียนชีวิตในแง่มุมต่างๆ แล้ว ยังได้มรรคาแห่งสวรรค์ และให้ความหวังว่า จะเกิดพบพระศาสนาพระศรีอารียเมตไตรย์ในอนาคตกาลอีกด้วย

เป็นที่น่าสังเกตว่า คนดีในเรื่องพระเวสสันดร
ทิวงคต ตายแล้วไปบังเกิดในสรวงสวรรค์ โดยเฉพาะคือ
ชั้นดุสิต ตอนสรุปชาดกเป็นการบ่งบอกถึงบุญบารมีและ
บาปกรรม ที่แต่ละคนทำไว้ในอดีตตามมาให้ผลแก่ท่าน
เหล่านั้นตามสมควรแก่กรรม เช่น พระเวสสันดร
มาเป็นพระพุทธเจ้า, พระนางมัทรี มาเป็นพระนางยโสธรา
ในกาลต่อมาออกผนวช เป็น พระอรหันต์พระนามว่า
ภัททากัจจानา, พระเจ้ากรุงสัญชัย เป็นพระเจ้าสุทโธทนะ
กาลต่อมาก็บรรลุมรรคผล เป็นพระอรหันต์, พระนางมุลดี
มาเกิดเป็นพระนางสิริมหามายา ทิวงคตไปบังเกิด ณ
สวรรค์ชั้นดุสิต ได้บรรลุเป็นพระโสดาบันในกาลต่อมา
และเป็นจะพระพุทธรูปมารดาในอนาคตจึงจะปรินิพพาน,
พระชาติ มาเกิดเป็นพระราहुล เป็นพระอรหันต์ระดับ
เอตทัคคะ คือเลิศทางการใคร่ต่อการศึกษา, เจ้าหญิง
กัณหาชينا มาเกิดเป็น พระอุบลวรรณเถรี เป็นอริย
สาวิการะดับอัครสาวิกาของพระพุทธเจ้า เป็นต้น

ฝ่ายคนเลวก็คงเป็นคนเลวอีกเช่นเคย นั่นคือ ชูชก
มาบังเกิดเป็นพระเทวทัต, นางอมิตตดา มาเกิดเป็นนาง
จิณฺจมาณวิกา ที่จบชีวิตด้วยการถูกธรณีสูบทั้งคู่ ตายไป
บังเกิดในอเวจีมหานรก จนถึงปัจจุบันและจะอยู่อีกนาน
จึงจะรอดพ้นจากนรกได้

สรุปว่า ทั้งเรื่องในเวสสันดรชาดก ได้แสดงลีลาชีวิตของคนที่ยิ่งเดินไปตามกระแสผลักดันของกุศลธรรม อกุศลธรรม ที่เกิดขึ้นภายในจิตของตน กรรมนั้นให้ผลแก่เขาเหล่านั้นแล้ว ในรูปของทิฏฐธัมมเวทนียกรรม และผลแห่งความดีอย่างสูงอำนวยให้เกิดในภพ ชาติที่ดี เรียกได้ว่า แต่ละท่านสมบูรณ์ด้วย สมบัติ ๔ ประการ คือ

คติสมบัติ บังเกิดในภพ ชาติ ตระกูลที่ดี คือ ตระกูลกษัตริย์กับเศรษฐี พราหมณ์เป็นพื้น

อุปนิสัยสมบัติ ทุกท่านมีรูปร่างสวยงาม สง่างาม มีสุขภาพพลานามัยแข็งแรง เป็นที่พอใจของทุกคน ที่ได้พบเห็น เป็นชายที่งามเกินคนเช่น เจ้าชายสิทธัตถะ เป็นสตรีที่งามเกินสตรี เช่น เจ้าหญิงสิริมหามายา เจ้าหญิงยโสธรา นางอุบลวรรณา เป็นต้น

กาลสมบัติ ทุกท่านเกิดมาในยุคที่จะมีพระพุทธเจ้าตรัสรู้ ทำให้ท่านได้สิ่งที่คุณคนได้ยากครบทั้ง ๔ ประการคือ

การได้อัตภาพมาเป็นมนุษย์ มีชีวิตยังยืนมาจนได้พบพระพุทธเจ้า มีโอกาสได้ฟังพระสัทธรรมและบรรลุมรรคผล มีการบังเกิดและตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าในยุคนั้น

ปโยคสมบัติ ทุกท่านมาด้วยบารมีอันเต็มเปี่ยมสามารถดำเนินชีวิตไปบนเส้นทางแห่งกุศลทุกลำดับขั้น

ตอนของชีวิต มีความสุขในการครองตน ครองเรือน
ครองคน ครองเมือง จนบรรลุมรรคผลเป็นที่สุด

ตามหลักของความเป็นจริงแล้วยากยิ่งที่คนแต่ละคนจะเกิดมาสมบูรณ์ด้วยสมบัติพร้อมทั้ง ๔ ประการดังบุคคลในเรื่องเวสสันดรชาดก เรื่องพระเวสสันดรจึงมีแรงบันดาลใจสูง สามารถสืบต่อกันมาจากอดีตกาลนานไกลจนถึงปัจจุบัน และน่าจะเป็นเช่นนั้นต่อไปอีกนานแสนนาน

๕. ปัญญาสชาดก เดิมทีเดียวน่าจะเป็นนิทานพื้นบ้านทางภาคเหนือ หรืออาจจะถึงประเทศพม่า ท่านนักปราชญ์ทางภาษาบาลีนำมาเรียบเรียงตามโครงสร้างชาดกที่ค่อนข้างพิสดารมาก รวมเป็นเรื่องทั้งหมด ๕๐ เรื่อง มีลักษณะเป็นบันเทิงคดี แต่สะท้อนวิถีชีวิตของคนในโลกที่มีอาการเช่นเดียวกับคนทั่วไป ที่มีรัก มีชัง มีสมหวัง มีผิดหวัง มีพลัดพราก มีสูญเสีย มีการได้มาครอบครอง และของสูญหายไป อันเป็นที่มาของวรรณคดีไทยแบบจักรๆ วงศ์ๆ บางเรื่อง เช่น สังข์สุวรรณชาดก เรียกได้ว่าแปลออกมาเป็นเรื่องสังข์ทอง จากร้อยแก้วเป็นร้อยกรองเท่านั้น นอกนั้นข้อความตรงกันหมด

คำสอนแนวชาดก คือเรื่องราวของบุคคลสามารถใช้เป็นสื่อในการเรียนการสอนที่ทรงประสิทธิภาพสำหรับเยาวชน ตลอดถึงคนทั่วไปที่ไม่ต้องการศึกษาเรื่องยากๆ

การศึกษาแนวนิทาน นวนิยาย จึงครองใจของคนทุกระดับมาได้ตลอด

เพียงสังเกตการสอนธรรมแนวนิทาน กับแนวคำสอนปรัชญา ศาสนา คนจะให้ความสนใจแนวของนิทาน นวนิยายมากกว่า เช่น

เรื่องรามเกียรติ์กับสงครามมหาภารตยุทธ เป็นการสอนธรรมเช่นเดียวกัน แต่แนวรามเกียรติ์เป็นการสอนจากบุคลิกของบุคคลในเรื่อง แต่ละท่านมีเจตนาแล้ว มีการกระทำแล้ว มีผลจากการกระทำแล้ว ตัวละครแต่ละตัวสามารถสะท้อนกระบวนการแห่งกรรมออกมาได้ทั้งกิเลส กรรม วิบาก แต่มีจุดอ่อนที่คนมักติดในเรื่องบทบาทของตัวละคร แต่ได้ย้อนกลับมาเสริมสร้างหลักการในการครองชีวิตของตน โดยอาศัยการกระทำของท่านเหล่านั้นเป็นบทเรียน ทั้งในส่วนของ การควรละและควรประพฤติ ปัญญาสชาดกจึงครองสังคมไทยมานาน จากอดีตถึงปัจจุบัน และยังเป็นแนวในการแตงนวนิยายของนักเขียนทั้งหลายอีกด้วย

ปัญหาสำคัญว่า ทำอย่างไรจะให้มีการศึกษาเจาะลึกเข้าสู่เจตนารมณ์ของผู้เรียบเรียงเรื่องเหล่านั้น ได้นำมาใช้ในฐานะเป็นคติธรรมนำทางสร้างชีวิตของผู้ศึกษาเรื่องนั้นๆ

๖. มังคลัตถทีปนี เป็นหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ล้วนๆ แต่นำเอานิทานอุปมาตัวอย่างหลักธรรมเข้ามาอธิบายส่งเสริมสนับสนุนกัน มีรูปเป็นบันไดที่พัฒนาคุณภาพชีวิตปัจเจกชน ครอบครัว สังคม เป็นการแสดงประโยชน์ ๓ ระดับ คือ

ประโยชน์ปัจจุบัน ประโยชน์ในกาลต่อไป ตลอดถึงภพชาติต่อไป และประโยชน์สูงสุดคือ มรรคผลนิพพาน

มังคลัตถทีปนีเป็นเอกสารทางพระพุทธศาสนา ที่มีบทบาทอย่างสำคัญในการสร้างสรรค์พัฒนาคน ครอบครัว สังคม ตลอดถึงประเทศชาติ แม้ในปัจจุบันยังคงใช้เป็นหลักสูตรสำหรับเปรียญธรรมอยู่ ทั้งในระดับการแปลบาลีเป็นไทยและไทยเป็นบาลี อีกทั้งเป็นหลักสูตรในชั้นเรียนของนักเรียนหลายๆ ชั้น นำมาเป็นหลักธรรมที่มีการเผยแพร่ออกไปในรูปแบบต่างๆ อีกเป็นอันมาก

เอกสารวิชาการทางพระพุทธศาสนา ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยก่อนยุคสุโขทัย และหลังจากนั้นไม่นานนัก โดยเฉพาะทางเหนือของประเทศไทยมีอีกเป็นอันมาก ที่มีอิทธิพลอย่างสำคัญในการสร้างศรัทธา และสัมมาทิฐิ ให้เกิดภายในจิตของพุทธศาสนิกชน โดยเฉพาะการสร้างศรัทธาระดับพื้นฐาน คือ

๑. กรรมศรัทธา ความเชื่อมั่นในกฎแห่งกรรม ตามหลักที่พระพุทธเจ้าทรงสอนให้สวดสาธยายเป็นปกติ ว่า เรามีกรรมเป็นของๆ ตน จะต้องเป็นผู้รับผลของกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่อาศัย ใครทำกรรมอันใดไว้ จะดีหรือชั่วก็ตามเขาจะต้องเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น

๒. วิปากศรัทธา เชื่อความมีอยู่ของกรรม ตามสมควรแก่เจตนาที่บุคคลกระทำลงไป สรุปว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

๓. กรรมสกตาศรัทธา ความเชื่อในการที่สัตว์ทั้งหลายเป็นผู้มีกรรมเป็นของๆ ตน คือใครทำเหตุอย่างไรไว้ เขาจะต้องเป็นผู้รับผล และเป็นเจ้าของผลกรรมเหล่านั้น ทำนองคนกินอาหารจะเป็นคนอิ่ม และเป็นเจ้าของความอิ่ม ใครอื่นจะอิ่มแทนไม่ได้

๔. ตถาคตโพธิศรัทธา มีความเชื่อมั่นต่อการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า พระลัทธธรรมเป็นผลตรงมาจากการตรัสรู้ อันเป็นความจริงที่ไม่มีมีการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่น จากการที่ทรงตรัสไว้ว่าอย่างไรก็คงเป็นอย่างนั้น ธรรมะที่แปลว่าสภาพที่ทรงไว้ หมายความว่า โดยสถานะของธรรมเหล่านั้น พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ว่า เป็นอย่างไรก็คงเป็นอย่างนั้น กล่าวโดยสรุปคือ

อะไรที่ทรงแสดงไว้ว่าเป็นความทุกข์ สิ่ง
นั้นก็มีความทุกข์จริง

อะไรที่ทรงแสดงไว้ว่าเป็นเหตุแห่งทุกข์
สิ่งนั้นก็เป็เหตุแห่งทุกข์จริง

อะไรที่ทรงแสดงไว้ว่าเป็นความดับ
แห่งทุกข์ ข้อนั้นก็เป็ความดับแห่งทุกข์จริง

อะไรที่ทรงแสดงไว้ว่าเป็นทางปฏิบัติ
ให้ถึงซึ่งความสงบแห่งทุกข์ ธรรมนั้นก็เป็ทาง
ให้ถึงซึ่งความสงบระงับ ความดับแห่งทุกข์จริง

พุทธศาสนิกชนที่นับถือพระพุทธศาสนา ตอนต้นๆ
จำเป็นต้องอาศัยศรัทธา คือความเชื่อในการตรัสรู้ของ
พระพุทธเจ้าเป็นหลักใจไว้ เพราะศรัทธาที่ตั้งมั่นแล้วจะ
ยังประโยชน์ให้สำเร็จ หากเรามีศรัทธาต่อการตรัสรู้ ของ
พระพุทธเจ้าได้ พระธรรม พระสงฆ์ ไตรสิกขา ล้วนสืบ
เนื่องมาจากพระพุทธเจ้า แม้บางอย่างเราจะไม่อาจ
ใช้ปัญญาตัดสินได้ แต่เมื่อมีความเชื่อต่อการตรัสรู้ของ
พระพุทธองค์เป็นหลักใจอยู่ ทำให้พร้อมที่จะน้อมนำ
หลักธรรมเหล่านั้นมาประพฤติปฏิบัติ ทำนองเดียวกับ
การที่คนป่วยเชื่อหมอ หมอสั่งยาอะไรให้มา บอกให้รับ
ประทานอย่างไร ก็เวลา คนป่วยก็ทำตาม เมื่อหายจาก
โรคแล้ว ศรัทธาต่อหมอจะเพิ่มขึ้น และศรัทธานั้นจะ
กระจายไปถึงยาที่ตนรับประทาน บางคราวเมื่อมีอาการ

ป่วยอย่างที่เคยหายด้วยยาที่หมอเคยสั่งให้ แม้ไม่มีหมอตนก้อาจจะไปซื้อหายานั้นมารับประทานอย่างที่เคยรับประทานตามคำสั่งของหมอ

แสดงว่า การที่ตนซื้อยามารับประทานนั้น เป็นทั้งปัญญาและศรัทธา แต่เป็นศรัทธาและปัญญาที่เกิดจากสัมผัสตรงคือ รู้ว่าเมื่อมีโรคอย่างนี้ รับประทานยานานนี้สามารถหายจากโรคชนิดนั้นได้ เพราะตนเคยรับประทานและเคยหายมาแล้ว ความรู้สึกต่อยาของเขา จึงมีทั้งศรัทธาและปัญญาในรูปของภาวนามยปัญญา คือปัญญาที่เกิดจากการลงมือประพฤติปฏิบัติ

พุทธศาสน์ที่ทรงปราสาสน

ภิกษุทั้งหลาย อย่าเลย พวกเธออย่า
บาดหมาง อย่าทะเลาะ อย่าแก่งแย่ง อย่า
วิวาทกันเลย

ภิกษุทั้งหลาย ความอดทน ความ
สงบเสงี่ยม เห็นปานนี้ ได้มีแล้วแก่พระราชา
เหล่านั้นผู้ถือศาสตราวุธ การที่พวกเธอบวช
ในพระธรรมวินัยที่เรากล่าวดีแล้วอย่างนี้
จะพึงอดทนและสงบเสงี่ยมนั้น ก็พึงเจริญ
งอกงามในพระธรรมวินัยแน่

พวกเธอพร้อมเพรียงกัน ยังปรองคอง
กัน ไม่วิวาทกัน เป็นคุณน่านมสกกับน้ำ
มองดูกันด้วยดวงตาอันเป็นที่รักอยู่หรือไม่

เธอทั้งหลายเห็นความวิวาทโดยความ
เป็นภัย และความไม่วิวาท โดยความเป็น
ธรรมอันเกษมจากภัยแล้ว จงเป็นผู้พร้อม
เพรียง มีความประนีประนอมกันเถิด

นี้เป็นพุทธศาสน์

บุคคลใดใฝ่รักสามัคคี ขอให้มีความสุขสันต์นิรันดรเทอญ

พัฒนาการจิตวิญญาณ ตามหลักศาสนา

เนื้อหาหลักของความเป็นศาสนาคือ การชี้ทาง
เสื่อม ทางเจริญ ทางสุข ทางทุกข์ให้แก่ศาสนิกในศาสนา
ของตน - มาตรการทางศาสนาจึงต้องอาศัยศาสนิกมี
จิตสำนึกมองเห็นคุณค่าของการนับถือศาสนา และผล
ประโยชน์ที่ตนจะได้จากศาสนาเป็นประการสำคัญ
ศาสนาไม่ใช่ระบบการบริหารอย่างบ้านเมือง แต่ใช้การชี้
บอกใครเชื่อแล้วนำไปปฏิบัติตามหลักคำสอน หรือมอง
เห็นคุณค่าของการประพฤติเช่นนั้นแล้ว เว้นข้อที่ควรเว้น
ปฏิบัติข้อที่ควรปฏิบัติ ตามที่ตนพิจารณาเห็นแล้วเท่านั้น
ผลดีงามตามที่ศาสนาแสดงไว้จึงจะเกิดขึ้น

แม้หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามีมากก็ตาม
แต่ในภาคสนามแล้วขอเพียงแต่ได้เริ่มต้นที่กุศลธรรม
ข้อใดข้อหนึ่ง ตามที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ ศาสนา
สามารถเป็นหลักปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนเองให้เป็นคนที่มี
คุณค่าของแผ่นดิน

อย่างที่พูดกันว่า **ไม่เสียชาติเกิดได้เสมอ** เพราะ **ความเป็นอกาลิโก** คือไม่ขึ้นอยู่กับกาลเวลาของพระธรรม

ในที่นี่จะนำเอาหลักธรรมหมวดหนึ่งที่พระพุทธเจ้า ทรงแสดงในฐานะเป็นนาถกถธรรม คือ ธรรมอันทำให้ ฟังของคนที่มีคุณธรรมเหล่านี้เป็นหลักใจ เรือนใจ แม้เพียงระดับที่เรียกว่า **เป็นคนดีมีศีลธรรม** ธรรมเหล่านี้จะสามารถเป็นที่ฟังได้จริงๆ ขอเพียงแต่ให้หลักธรรม เหล่านี้ได้ผ่าน การศึกษา การปฏิบัติในลักษณะที่เรียกว่า **ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบยิ่ง ปฏิบัติ ตามธรรมเท่านั้น**

นาถกถธรรม

คือ ธรรมเป็นที่ฟัง ๑๐ ประการ คือ

๑. **ศีล** ความสำรวมระวังรักษาอาการทางกาย วาจาของตนให้เรียบร้อย

กรอบของคำว่า **ศีล** คือปกติกายวาจา ความสำรวม ระวัง การไม่ล่วงละเมิด การงดเว้น เป็นต้น ความสำนึก ที่เป็นเหตุให้เกิดศีล คือการมองเห็นโทษของการผิดศีล คุณของการมีศีล การรักษาศีล ศีล ๕ ท่านจึงเรียกว่า **เบญจเวรวิริติ** การงดเว้นจากเวรภัย ๕ ประการ สามารถ สร้างสังคมที่อยู่ร่วมกันด้วย ความปลอดภัยในชีวิตและ ทรัพย์สินซึ่งเป็นความต้องการอันถาวรในสังคมมนุษยชาติ

๖๒ อยู่เย็น เป็นสุข อันดับที่ ๑๒

๒. พาหุสัจจ การศึกษาศดับรับฟังมาก

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการเรียนรู้ แม้แต่คำว่า พุทธ ท่านก็แปลว่า ผู้รู้ อันเป็นผลจากการศึกษาปฏิบัติ จนสามารถสัมผัสผลจากสิ่งที่ตนเรียนรู้ ตามสมควรแก่ฐานะะ เนื่องจากชีวิตทุกชีวิตเกิดมาจาก อวิชชาคือความไม่รู้ เราสัมผัสทุกอย่างในโลกครั้งแรก ด้วยความไม่รู้ และเครื่องหมายคำถาม การศึกษาเรียนรู้ในรูปการสร้างเสริมประสบการณ์ให้แก่ตน การศึกษาเรียนรู้ในขั้นนี้ท่านเรียกว่า พาหุสัจจจะหรือพหุสูต ซึ่งจะต้องผ่านขั้นตอนในการเรียนรู้ ๕ ระดับ คือ

- มีประสบการณ์ทางประสาทสัมผัสสูง คือมากและต่อเนื่อง

- สามารถทรงจำประสบการณ์เหล่านั้นไว้ได้มาก และนาน

- หลักการ สูตร กฎสำคัญๆ จะต้องแม่นยำ

- นำสิ่งเหล่านั้นมาเพ่งพินิจพิจารณาด้วยใจของตน

- จนเกิดความรู้ความเข้าใจทั้งรูปแบบ และเนื้อหา ของเรื่องนั้นๆ

- สามารถจำแนกออกเป็นสถานะ คุณ โทษ และมี ุบายวิธีในการสลัดตนออกจากโทษ เพื่อบรรลุประโยชน์ ที่พึงประสงค์จากสิ่งนั้นๆ ด้วยสัมมาทิฏฐิ คือความเห็นชอบตามทำนองคลองธรรม

๓. กัลยาณมิตรตา การคบหาสมาคมกับคนดี เป็นมิตรเป็นสหาย

มนุษย์เป็นสัตว์สังคม การเกี่ยวข้องกับบุคคล สถานที่ คุณธรรม ที่สามารถเป็นปัจจัยเกื้อกูลต่อพัฒนาการ ในด้านจิตวิญญาณ ความคิด การครองชีวิตในทางที่ดีที่ ชอบ จัดเป็นปัจจัยสำคัญ พระพุทธศาสนาเรียกคนเป็นต้น เหล่านั้นว่า กัลยาณมิตร ที่พระพุทธเจ้าทรงยกย่องไว้

ความมีกัลยาณมิตร เท่ากับพรหมจรรย์ ทั้งหมดทีเดียว เพราะว่าผู้ที่มีกัลยาณมิตร พึงหวังสิ่ง นี้ได้คือ จักเจริญ จักทำให้มากซึ่งอริยมรรคมีองค์ ๘ ประการ

อาศัยเราผู้เป็นกัลยาณมิตร เหล่าสัตว์ผู้มีชาติ เป็นธรรมดากี่พันจากชาติ ผู้มีชราเป็นธรรมดากี่พัน จากชรา ผู้มีมรณะเป็นธรรมดากี่พันจากมรณะ เป็นต้น

ในขณะที่เดียวกันได้ทรงแสดงคุณลักษณะของคน ที่ได้ชื่อว่าเป็นกัลยาณมิตรไว้ ๔ ประเภทใหญ่ พร้อมด้วย คุณลักษณะพึงสังเกตกำหนดหมายดังต่อไปนี้ คือ

มิตรมีอุปการะ มีลักษณะ ๔ คือ ป้องกันเพื่อน ผู้ประมาทแล้ว ป้องกันทรัพย์สมบัติของเพื่อนผู้ประมาท แล้ว เมื่อมีภัยเป็นที่พึ่งพำนักได้ เมื่อมีธุระช่วยออก ทรัพย์ให้เกินกว่าที่ออกปาก

มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ มีคุณลักษณะ ๔ คือ ขยายความลับของตนแก่เพื่อน ปิดความลับของเพื่อน มิให้แพร่พราย ไม่ละทิ้งยามวิบัติ แม้ชีวิตก็อาจสละแทนได้

มิตรแนะนำประโยชน์ ให้ มีคุณลักษณะ ๔ คือ ห้ามมิให้ทำความชั่ว ให้ตั้งอยู่ในความดี ให้ได้ฟังสิ่งที่เพื่อนยังไม่เคยฟัง บอกทางสวรรค์ให้

มิตรมีความรักใคร่ มีลักษณะ ๔ คือ ทุกข์ๆ ด้วย สุขๆ ด้วย ได้เถียงคนที่พูดติเตียนเพื่อน รับรองคนที่พูดสรรเสริญเพื่อน

คุณสมบัติของกัลยาณมิตรเหล่านี้นับจากจุดเล็กไปจนถึงพระศาสดา

องค์พระศาสดา ได้ชื่อว่า เป็นสุดยอดกัลยาณมิตรของศาสนิกในศาสนา

คุณสมบัติของความเป็นกัลยาณมิตรคือ การอยู่ร่วมกันด้วยความรักใคร่ผูกพันกันฉันมิตร สหาย ที่แปลว่า **ผู้มีใจดี** จิตใจจะมากไปด้วยความเมตตา อดทน อภัย รอคอย หวังประโยชน์ต่อมิตรของตน อันตรง กับคติไทยที่ว่า

ปลูกไมตรีไม่รู้ร้าง สร้างกุศลไม่รู้โรย

๔. โสวัจจัสสตา ความเป็นคนว่าง่ายสอนง่าย

เป็นคุณลักษณะของคนที่มีสัมมาคารวะ มีความพร้อมที่จะยอมรับนับถือ รับฟังความคิดเห็นของคนอื่น อันเป็นคุณสมบัติของคนที่มีปฏิริยาต่อบทอภัยมิตร ที่แสดงความรัก ความหวังดี ปราศจากดี และกระจายความรู้สึกรออกไปจนพร้อมที่จะยอมรับฟัง ยินดีที่จะฟังข้อเสนอแนะ คำนิ ท้วงติง ห้ามปรามของบุคคลอื่นด้วยความเคารพ แม้บางครั้งคำตำหนิเหล่านั้นไม่ได้เกิดจากการกระทำของเรา ก็พร้อมที่จะรับฟังแล้วนำไปเป็นหลักในการระมัดระวังตนเองไม่ให้เกิดปัญหา เพราะแม้ตนไม่ได้ทำยังถูกตำหนิ หากทำลงไปคงมีปัญหามากกว่า คนประเภทนี้จะสามารถหาประโยชน์จากคนทุกระดับมาใช้เป็นบทเรียนของตนได้เสมอ

ปัญหาที่น่าหนักใจในปัจจุบันคือ

คนพูดกันไม่ค่อยรู้เรื่อง

มักใช้ความถูกใจพอใจของตนเป็นเกณฑ์ แต่คนประเภทนี้จะสามารถใช้เหตุผล ความถูกต้องเป็นเกณฑ์ในการกำหนด ตัดสิน แม้จากคนที่มากไปด้วยอารมณ์ แต่พร้อมที่จะรับฟังอย่างมีเหตุผลแล้วสรุปตัดสินด้วยตนเอง

๕. กิ๊งกรณียะสุ ทักขตา มีความหมั่นขยันใน
กิจกรรมที่เป็นประโยชน์ทั้งของตนเอง องค์กร และคนอื่น

คุณสมบัติเหล่านี้คือ ความรู้ ความคิด ความมีน้ำใจ
ไม่เห็นแก่ตัว ที่หลอมรวมกันเป็นการใช้ความสามารถ
ออกมาในการปฏิบัติภารกิจต่างๆ ตามสมควรแก่ฐานะ
หน้าที่ในส่วนของตนเอง คือแสดงความรับผิดชอบ
ในส่วนของคนอื่น แสดงออกถึงความมีน้ำใจโอบอ้อม
อารีต่อกัน ในส่วนขององค์กร สถาบัน ตลอดถึงประเทศ
ชาติ แสดงให้เห็นถึงความสำนึกคุณ ความรัก ความเสีย
สละต่อองค์กร สถาบัน ประเทศชาติ ศาสนาที่ตนเป็น
สมาชิกอยู่

จุดอ่อนของคนจำนวนไม่น้อยคือ มีความอยากได้
อยากมี อยากเป็น เพราะเป็นการตอบสนองความต้องการ
ของตนตามธรรมชาติ แต่ในขณะที่เดียวกันก็ไม่อยาก
จะทำงานตามสมควรแก่ฐานะที่ตนเป็น เพราะความ
เกียจคร้านในการทำงาน มีความเห็นแก่ตัวเป็นฐานใจ
แสดงความอยากได้ ความอยากมี ความอยากเป็น เพื่อ
ให้ความสะดวกสบายแก่ตน แต่การขยันในกิจการงาน
ตามสมควรแก่ฐานะที่ตนเป็นกลับเห็นเป็นความเหน็ด
เหนื่อยลำบาก

ความรู้สึกลองประการนี้จึงขัดกันอย่างแรง นำไป
สู่ปัญหา มีคนจำนวนไม่น้อยที่เป็นเสียจนไม่อาจทำงาน

อะไรได้ เพราะความสามารถจำกัดบ้าง เพราะความ
เกียจคร้านบ้าง เพราะความเห็นแก่ตัวบ้าง ทำให้เกิดปัญ
หาที่มาปรารภกันคือ

ขาดความสำนึกรับผิดชอบ ขาดความ
ซื่อสัตย์สุจริต และเป็นคนไม่ตรงต่อเวลา

เหล่านี้แสดงถึงการสวณกระแสของภวัตถุหา กับ
ความหมั่นขยัน และคนไม่น้อยที่มักพ่ายแพ้ต่อกระแส
ของภวัตถุหา แต่คนที่มีตนเป็นที่พึ่ง มีธรรมเป็นที่พึ่ง
ย่อมตระหนักแน่ว่า ภวัตถุหาเป็นอธรรม ที่นำคนให้
ประสบความเลื่อม แต่ความขยันหมั่นเพียรเป็นธรรมที่
จะนำให้ตนมีที่พึ่ง อยู่อย่างมีที่พึ่ง จนสามารถทำตน
ให้เป็นที่พึ่งของคนอื่น ในรูปของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกัน
และกัน คนที่มีความหมั่นขยัน มีความเพียรในการทำ
งานระดับต่างๆ จึงต้องมีคุณสมบัติหลักคือ

- ความเข้าถึง สถานะ หน้าที่ ภารกิจที่ตนต้อง
รับผิดชอบในขณะนั้นๆ ตลอดถึงระเบียบกฎเกณฑ์เกี่ยว
กับเรื่องนั้นๆ บุคคล คณะบุคคล กาล และความเหมาะ
ความควรต่อกรณีของงาน คน คณะบุคคล โดยมีเหตุผล
กำกับ

- ใจถึง คือมีความเชื่อมั่น กล้าคิด กล้าทำ กล้า
ตัดสินใจ กล้าพูด มีความเชื่อในตนเอง หลักการ วิธีการ
ที่จำต้องมีตามสมควรแก่กรณีนั้นๆ

- **มือถึง** มีความสามารถบริหารจัดการ ทำงานให้ประสบความสำเร็จ คือเป็นคนทำงานได้ ทำงานดี ทำงานเป็น จนถึงเป็นคนที่เรียกว่า เป็นงาน สามารถบริหารจัดการงานด้วยการบริหารตน บริหารคน บริหารงานให้ประสานสอดคล้อง ดำเนินไปได้ด้วยดีในเวลารวดเร็ว งานสำเร็จลงด้วยความเรียบร้อย คือ **เป็นคนขยันอย่างฉลาด หรือเป็นคนฉลาดที่ขยัน**

ในกรณีที่เป็นผู้ใต้บังคับบัญชาของคนอื่นก็เป็นคนมีความพร้อมที่จะทำหน้าที่ตามที่ตนได้รับแต่งตั้งมอบหมาย สั่งการด้วยสำนึกรับผิดชอบ ในกรณีที่เป็นผู้บังคับบัญชาก็มีความเมตตาต่อผู้ใต้บังคับบัญชา คนที่เกี่ยวข้อง นั่นคือ ความฉลาดสามารถในการบริหารตน บริหารคน บริหารงาน โดยมีความสำเร็จของงานเป็นเป้าหมาย

๖. อัมมกามตา *ความเป็นผู้ใคร่ พอใจ ยินดีในธรรม*

ข้อนี้จัดเป็นฐานสำคัญในการครองชีวิต เพราะเอาเข้าจริงแล้วแต่ละภพภูมินั้น เรามีความคิดอย่างไร ที่จะเป็นตัวกำหนดการทำ การพูด ความถูก ความผิดของการครองตน ครองคน ครองงาน ครองเรือน ครองสุขของคนแต่ละคน

มีเทวดาตนหนึ่งมากราบทูลถามพระพุทธเจ้าว่า

จะรู้ได้อย่างไรว่าคนจะเสื่อมหรือว่าจะมีความเจริญ
พระพุทธเจ้ารับสั่งว่า

**คนจะเสื่อมก็รู้ได้ง่าย คนจะเจริญก็รู้ได้ง่าย
คือคนใดเป็นผู้ไคร้ธรรม ผู้นั้นเป็นผู้เจริญ
ผู้ใดเป็นผู้ชังธรรม ผู้นั้นเป็นคนเสื่อม**

ชีวิตคนทุกคนจึงอยู่ภายใต้การควบคุมสั่งการ
ของจิต อย่างที่พระพุทธเจ้าทรงปรารภการตัดสินใจของ
คนสองกลุ่มคือ พระสารีบุตร พระโมคคัลลานะกับบริวาร
และท่านสัญญาชัยปริพาชกกับบริวาร ที่กลุ่มแรกเข้าเฝ้า
พระพุทธเจ้าได้ฟังธรรม บรรลุมรรคผลเป็นพระอรหันต์
กลุ่มหลังไม่ยอมมาเฝ้าแม้จะยอมรับว่า พระพุทธเจ้า
เป็นพระพุทธเจ้า เพราะความถือตัวว่าตนเป็นคณาจารย์
เจ้าลัทธิ ไม่ควรยอมเป็นศิษย์ของคนอื่น จบลงด้วยตาย
ไปอย่างคนโง่

พระพุทธเจ้าทรงจำแนกให้เห็นว่าความแตกต่าง
ของคนทั้งสองกลุ่ม เกิดจากความคิดของเขาเป็นสำคัญ
รับสั่งเป็นพระพุทธภาสิตความว่า

**คนที่คิดฝอย่อมมองเห็นสิ่งที่ไม่เป็นสาระ
ว่าเป็นสาระ มองเห็นสิ่งที่เป็นสาระว่าไม่เป็น
สาระ เขาย่อมไม่ประสพสิ่งที่เป็นสาระ**

ตรงกันข้ามกับคนที่มีความคิดชอบ ย่อม
จำแนกสิ่งที่เป็นสาระว่าเป็นสาระ สิ่งที่ไม่เป็น

สาระว่าไม่เป็นสาระ เขาย่อมประสบลสิ่งที่เป็น สาระ

ความเป็นคนใคร่ธรรม พอใจในธรรม ยินดีในธรรม
ย่อมมีความยินดีพอใจในการเจริญกุศล การละอกุศล
เพราะมีความเข้าใจคุณและโทษของกุศล อกุศลเหล่านั้น
ชัดแจ้งด้วยใจตน ความใคร่ธรรมจึงเป็นฐานใจ เรือน
ใจของคนดี ที่พร้อมจะใช้สติปัญญาระลึกทุกอย่างที่
เกี่ยวข้องกับชีวิตด้วยการประพัตติตนอยู่ในสุจริตธรรม
เพราะความยินดีในธรรมของเขา คุณลักษณะของคนเช่นนี้
สะท้อนออกให้เห็นตามพระพุทธดำรัสที่ว่า

**พึงประพัตติธรรมให้สุจริต อย่าประพัตติธรรมให้ทุจริต
บุคคลผู้ประพัตติธรรมเป็นปกติ
ย่อมอยู่เป็นสุขทั้งในโลกนี้และในโลกอื่น**

๗. **วิริยะ** ความเพียรพยายามในการละความชั่ว
ประพัตติความดี

ความเพียรในกรอบของกุศลธรรมทางพระพุทธ
ศาสนา ไม่ว่าจะปรากฏในที่ใดก็ตามจะเน้นไปที่
การใช้ความเพียรพยายามหลังจากผ่านการศึกษา
พิจารณาแยกแยะชัดเจนว่า อะไรเป็นบาป อะไรเป็นบุญ
อะไรเป็นคุณ อะไรเป็นโทษ แล้วใช้สติปัญญาตรวจสอบ
พิจารณาจนมองเห็นโทษของความชั่ว คุณของความดีแล้ว

ใช้ความเพียรด้วยความมุ่งมั่นอย่างต่อเนื่อง ตามโครงสร้างหลัก ๔ ประการคือ

เพียรพยายามในการป้องกันบาปอกุศลที่ยังไม่เกิด

พยายามขจัดบาปอกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว

พยายามให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้นภายในจิต

พยายามรักษากุศลความดีที่มีอยู่แล้วไม่ให้เสื่อม

แม้ในการใช้ความพยายามศึกษาเล่าเรียน ประกอบกิจการงาน การปฏิบัติพัฒนาตนเป็นต้น ในด้านเนื้อหาสาระแล้วคือ การพยายามเพิ่มความดี แล้วความดีในนั้นเองจะทำหน้าที่ลดความชั่ว ความชั่วที่เป็นอุปสรรคสำคัญของความเพียรคือ ความเกียจคร้าน ความเห็นแก่ตัว ความติดสุข ติดความสะดวกสบาย เป็นต้น

พระพุทธเจ้าทรงแสดงลักษณะของคน ที่เรียกว่า มีความเพียร ที่แปลว่ากล้าหาญว่า **เป็นคนที่สามารถ**

ทำงานประจำของตนให้สำเร็จไม่ผลัดวันประกันพรุ่ง ทำงานจรหรืองานที่แขกซ้อนเข้ามาให้สำเร็จ และทำการงานนั้นด้วยความหมั่นขยัน เอาจริงเอาจัง จนกว่างานนั้นจะสำเร็จตามที่ตนตั้งใจไว้

ความสำเร็จของภารกิจที่ตนรับผิดชอบ จึงเป็นเป้าหมายสูงสุดของคนที่มีความเพียรตรงตามพระพุทธศาสนสุภาษิตที่ว่า

คนควรใช้ความเพียรพยายามไปจนกว่าจะประสบความสำเร็จ

๘. สันโดษ ความยินดีในปัจจุบัน ๔ ตามที่ได้มา มีอยู่

สันโดษ เป็นหลักธรรมที่ค่อนข้างมีปัญหาในการทำความเข้าใจ จนคนบางพวกมีความรู้สึกว่าเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศ มีบางยุคบางสมัยขนาดรัฐบาลขอรับรองมิให้พระเทศน์สอนเรื่อง สันโดษ ที่สำคัญคือ เวลามีการอธิบายถึงคุณลักษณะของสันโดษ มักอธิบายในฐานะของคุณธรรมที่พระภิกษุ สามเณรจะต้องมี แต่เมื่อมองในด้านกลุ่มธรรม สันโดษจัดเป็นสัมมาอาชีวะ คือการเลี้ยงชีพในทางที่ชอบด้วยกฎหมาย ศีลธรรม สันโดษจึงเป็นหลักธรรมที่ทรงสอนทั้งแก่พระและฆราวาส ซึ่งผิดกับความมักน้อย ที่ทรงสอนเฉพาะนักบวชเป็นหลัก ในที่นี้จะพูดระดับของศีลธรรมจรรยา สำหรับสาธุชนทั่วไป ตามเนื้อหาของสันโดษ ๓ ประการ คือ

- **ยถาพลสันโดษ** ยินดีตามกำลัง หมายถึงขั้นตอนของการแสวงหาทรัพย์สมบัติหรือปัจจัย ๔ ให้คนสามารถใช้เวลาความพยายามลงไปอย่างเต็มที่ขอเพียงไม่ล้ำเส้นกฎหมาย ศีลธรรมเท่านั้น หากยังอยู่ในกรอบของความถูกต้องตามกฎหมาย ศีลธรรมแล้ว คน

สามารถระดมกำลังคน กำลังทุน กำลังสติปัญญา ในการแสวงหาทรัพย์ ตามสมควรแก่อาชีพของตนได้อย่างเต็มที่

- **ยถาลาภสันโดษ** ยินดีตามที่ตนได้มา หมายความว่าเมื่อคนได้ใช้ความเพียรพยายามไปตามกำลังของตน ได้ผลประโยชน์มากหรือน้อยก็ตาม ให้พยายามทำใจให้พอใจยินดีตามที่ตนได้มา ครอบครองเป็นเจ้าของตามสมควรแก่ขณะ กรณีนั้นๆ

- **ยถาสารุปสันโดษ** ยินดีตามสมควร ในการบริโภค อุปโภคทรัพย์สมบัติ ให้ยึดถือหลักความสมควร ไม่ประหยัดหรือสุรุ่ยสุร่ายจนเดือดร้อน หลักการสำคัญในการใช้จ่าย

พระพุทธเจ้าทรงสอนให้คนฉลาดในการบริหาร การจัดการกับทรัพย์สมบัติของตน ด้วยการแบ่ง ทรัพย์ออกเป็น ๔ ส่วน โดยแบ่งใช้สองส่วนดำเนินธุรกิจ ต่อไป หนึ่งส่วนใช้บริโภคใช้สอยภายในครอบครัว อีกส่วนเก็บออมไว้ ที่สำคัญคือ ใช้จ่ายจะต้องน้อยกว่า รายได้เสมอ ตรงตามหลักธรรมที่คุ้นเคยสำหรับชาวพุทธ เราคือ

สมชีวิตา การเลี้ยงชีวิตพอสมควรแก่กำลัง ทรัพย์ที่ตนหาได้มา มีอยู่ โดยไม่ฝืดเคืองและ ฟูมเฟื่อยจนเกินไป

สันโดษ ความยินดีตามมีตามได้ จึงได้ชื่อว่า
เป็นทรัพย์อันประเสริฐ เพราะคนเราไม่ว่าจะเป็นใครก็ตาม
หากไม่รู้จักคำว่าอิม คำว่าพอแล้ว ยากที่จะพบความสุขได้
เพราะใจจะดิ้นรนกระสันอยากได้อยู่เสมอ ความยินดี
ตามมีตามได้จึงช่วยให้รู้จักพอใจในกำลังของตน สิ่งที่ตน
ได้มาและการบริโภคใช้สอย ใจที่สันโดษจึงเป็นใจที่
สามารถทวนกระแสตัณหา คือความดิ้นรนทะเยอทะยาน
อยาก อย่างที่ท่านได้แสดงไว้ว่า

**โลกพร่องอยู่เป็นนิตย์ ไม่รู้จักอิม
เป็นทาสแห่งตัณหา**

**คนที่เป็นทาสแห่งตัณหา ย่อมประสบ
ความเดือดร้อน**

ดังนั้น ใครก็ตามที่ปรับใจให้ยอมรับความจริงแล้ว
ทำใจให้รู้จักพอใจ พอประมาณ พอควร พอดีได้ เขาก็จะ
มีความสุข ดังที่ท่านได้กล่าวไว้ในอุทานธรรมว่า

ความไม่พอใจจนเป็นคนเข็ญ พอแล้วเป็นเศรษฐีมหาศาล
จนทั้งนอกทั้งในไม่ได้การ จงคิดอ่านแก้จนเป็นคนพอ.

๙. สติ ความระลึกได้ ระลึกทัน นึกออก

สติ เป็นธรรมะที่มีความสำคัญมาก เพราะต้อง
ใช้ในทุกระณีของการครองชีวิต ท่านแสดงคุณลักษณะ
ของสติไว้ว่า มีการไม่เลอะเลือนเป็นลักษณะ ที่คน

สามารถตรวจสอบได้ด้วยใจของตนว่า ยามใดที่ใจเรา ไม่เลอะเลือน หลงลืม เผอเรอ นั่นคือ อากาโรของสติ ที่ ทำหน้าที่ขจัดความหลงลืม ความเลอะเลือนออกไปจากใจ ทำหน้าที่อารักขาป้องกันสิ่งที่เป็นโทษไม่ให้เกิดขึ้น ช่วยให้อัจฉริยะมั่นต่ออารมณ์ที่ใจกำหนดระลึก โดยมีความ ทรงจำหรือสัญญาที่หนักแน่นมั่นคงเป็นตัวกระตุ้นให้เกิด ขึ้น สติจึงเป็นอุปการธรรม นำให้คนสามารถครองชีวิต ด้วยความไม่ประมาท สามารถขจัดสติสัมโมสา คือ ความหลงลืมเลอะเลือนของสติ

พระพุทธศาสนา สรุปลำสอนในส่วนเหตุฝ่ายกุศล ไว้ที่ความไม่ประมาท จนพระพุทธเจ้าทรงยกย่องความ ไม่ประมาทว่าเป็นทางไม่ตาย ความประมาทเป็นทาง แห่งความตาย ความไม่ประมาทคือการครองชีวิตอย่างมี สตินั่นเอง สติจึงเป็นธรรมที่จะปลุกเร้าให้คนมีความตื่น ตัวยอยู่เสมอ ดังที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ว่า

สติเป็นธรรมเครื่องตื่นในโลก

๑๐. ปัญญา ความรอบรู้ในกองสังขาร

เนื่องจากสรรพชีวิตเกิดมาจากอวิชชา คือความไม่รู้ เพราะฉะนั้นกรอบของปัญญาจึงเริ่มต้นจากความรู้ตาม โครงสร้างของพานุสัจจะดังกล่าว จนถึงความรู้ที่เป็นการ ตริสรู้อของพระพุทธเจ้าเป็นผลสูงสุด ความรู้ระดับต่างๆ ไป

คือความรู้ว่า ใครเป็นใคร อะไรเป็นอะไร ที่ไหน เมื่อไร
อย่างไร ทำไม เพราะเหตุใด เป็นต้น จนสามารถจำแนก
แยกแยะสิ่งทั้งหลายออกได้ตามความเป็นจริง

คุณลักษณะของปัญญาคือ มีการแทงตลอด
สภาวะธรรมทั้งปวงตามความเป็นจริง ทำหน้าที่ขจัดโมหะ
ความหลง ความเขลาในเรื่องนั้นๆ ออกไปตามลำดับ จน
สามารถครองชีวิต สัมผัสสิ่งทั้งหลาย อย่างรู้เท่าทันตาม
ความเป็นจริง ปัญญาจะพัฒนาไปได้อย่างสมบูรณ์
จะต้องมีสมาธิเป็นฐาน พัฒนาการของปัญญาคือ ความ
สามารถขจัดอวิชชาออกไปตามลำดับ

เพราะการขจัดอวิชชาออกไปตามลำดับนี้เอง
อกุศลทั้งปวงมีความโลภ โกรธ หลง ราคะ เป็นต้น ล้วน
เกิดมาจากอวิชชา เมื่อปริมาณปัญญาเพิ่มพูนขึ้น
ปริมาณของอวิชชาก็จะลดลง ซึ่งในการลดลงของอวิชชา
แสดงว่า อากาธของ ความโลภ โกรธ หลง ราคะ วิทยยา
เป็นต้น ได้ลดลงตามไปด้วย ในการลดของสรวรพกิเลส
นั่นเอง พระพุทธศาสนาแบ่งออกเป็น ๓ ระดับใหญ่ คือ

- การลดลงของกิเลสประเภททะเล็กเล็กน้อย
มาข้างนอก เป็นทุจริตทางกายกับวาจา ซึ่งสืบเนื่องมาจาก
เจตนาบ้าง ไม่มีเจตนาบ้าง อันเป็นผลของการปฏิบัติ
ธรรมระดับศีล หรือที่เรียกว่า สीलสิกขา การศึกษา ปฏิบัติ
พัฒนาระดับของศีล ปัญญาระดับนี้แม้คนจะมีความรู้สึก

แบ่งแยกเป็นเรา เป็นเขา เป็นพวกเราพวกเขาอยู่ก็ตาม แต่สามารถยอมรับนับถือสิทธิในชีวิต ทรัพย์สิน คู่ครอง และสิทธิในการรับฟังข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องของคนอื่น เมื่อต้องพูด ต้องทำ อะไรที่เกี่ยวกับคนอื่นก็ออกมาในรูปของสุจริตทางกาย วาจา

- การลดลงของกิเลสระดับกลาง อันเป็นผลจากการมีคุณธรรมเป็นเรื่อนใจ หลักใจ จนถึงปฏิบัติไปตามหลักของจิตตสิกขาหรือการเจริญสมาธิ ทำให้ปัญญาอันอาศัยสมาธิพัฒนาความรู้สึกไปตามหลักของจิตตสิกขาพัฒนาความรู้สึกจากเราเขา พวกเราพวกเขา มาเป็นเรากับพวกเรา ของเรากับพวกเรา จนสามารถแสดงความ เป็นมิตรสนิทสนมกัน โอบอ้อมอารีช่วยเหลือเกื้อกูลกัน จนบางคนพัฒนาไปถึงจุดที่สามารถสละตนเองเพื่อปกป้องคุ้มครองคนอื่นได้ สภาพจิตระดับนี้จัดเป็นอาการของมโนสุจริต คือความคิดดี ความคิดงาม ความคิดชอบ มีความสงบระงับจากอาการของกิเลสดังกล่าวแต่สงบแบบสงบไว้ ตราบเท่าที่ใจยังมีสมาธิอยู่ อาการของความโลภ โกรธ หลง ราคะ ริษยา เป็นต้น จะไม่เกิดกลุ่มรวมใจ ผลทางจิตส่วนนี้เป็นอาการของจิตตสิกขาหรือการเจริญสมาธิ

- การทำลายกิเลสได้หมดไปตามลำดับ จนสามารถตัดรากเหง้าของกิเลสบางประเภทได้ขาด ที่เรียก

ว่า สมุจเฉทประหาร ทำให้ท่านบรรลุความเป็นพระอริยบุคคลระดับพระโสดาบันเป็นต้นไป ก็เลสที่ท่านละได้แล้ว ก็เลสเหล่านั้นจะไม่กลับฟูขึ้นภายในใจท่านได้อีก ท่านเชื่อว่ามิตติแน่นอนว่า เช่นพระโสดาบันแม้จะยังคงเวียนว่ายตายเกิดอยู่บ้าง แต่จะเกิดอีกไม่เกิน ๗ ชาติ

แสดงว่าคุณธรรมที่เรียกว่า นาทกคุณธรรม คือ ธรรมเป็นที่พึง ๑๐ ประการ นั้น สรุปรวมเป็นไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ขอเพียงคนมีคุณธรรมเหล่านี้มาก พอสมควร ผลจากธรรมเหล่านี้จะอำนวยประโยชน์ความสุขให้แก่เขาทั้งในปัจจุบัน ภายหน้า รวมถึงในภพชาติต่อไป และภพชาติต่อๆ ไป เพราะการเจริญคุณธรรมเหล่านี้ คือการเจริญกุศล มีผลเป็นบุญคือความสุข เป็นไปตามกระบวนการแห่งกรรมและสังสารวัฏ ซึ่งเป็นผลดีของการเจริญกุศล

ในการเจริญกุศลจะชื่ออะไรก็ตาม พระพุทธเจ้าทรงแสดงอานิสงส์คือ ผลดีไว้ ทั้งในชาติปัจจุบัน ชาติต่อไป และเป็นอุปนิสัยปัจจัยแห่งมรรคผลนิพพาน ในภพชาติต่อๆ ไป เช่น

อานิสงส์ของศีล ๕ ประการ คือ

๑. ผู้มีศีลย่อมเจริญด้วย โภคสมบัติเป็นอันมาก
๒. เกียรติคุณอันดีงามของผู้มีศีลย่อมฟุ้งกระจาย

ไป

๓. ผู้มีศีลเมื่อเข้าไปในสมาคมใดก็ตาม จะมีความองอาจ กล้าหาญไม่ครั่นคร้าม

๕. ผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล เมื่อตายไปแล้ว ย่อมบังเกิดในสุคติ

อานิสงส์ของการให้ทาน คือ

๑. ผู้ให้ทานย่อมเป็นที่รัก เป็นที่ชบใจของคนเป็นอันมาก

๒. สัตบุรุษผู้สงบ ย่อมคบหาสมาคมกับผู้ให้ทาน

๓. เกียรติคุณอันงามของผู้ให้ทานย่อมจรกระจายไปในทิศทั้งหลาย

๔. ผู้ให้ทาน ย่อมไม่เห็นห่างจากกรรมของสัตบุรุษ

๕. ผู้ให้ทานเมื่อตายแล้วย่อมบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์

อานิสงส์ของการฟังธรรม ๕ ประการ คือ

๑. ผู้ฟังย่อมได้ฟังสิ่งที่ตนยังไม่ได้เคยฟัง

๒. สิ่งใดที่เคยฟังแล้วแต่ยังไม่เข้าใจชัด ย่อมเข้าใจสิ่งนั้นชัดขึ้น

๓. สามารถขจัด บรรเทาความเคลือบแคลงสงสัยลงไปได้

๔.สามารถปรับความคิดเห็นของตน ให้ถูกต้องตามทำนองคลองธรรมได้

๕. จิตของผู้ฟังย่อมผ่องใสในขณะที่ฟัง **คิด**
อานิสงส์ของผู้เจริญเมตตา ๑๑ ประการ
คือ

หลับเป็นสุข ตื่นเป็นสุข ไม่ฝันร้าย เป็นที่รักของมนุษย์ทั้งหลาย เป็นที่รักของอมมนุษย์ทั้งหลาย เทวดาย่อมให้การคุ้มครองรักษา, ไฟ ศาสดราวุชยาพิษ ไม่อาจทำอันตรายได้, ไม่หลงตาย ตายไปแล้วย่อมบังเกิดในพรหมโลก จิตของผู้มีเมตตาย่อมตั้งมั่นเป็นสมาธิได้เร็ว, สีหน้าของผู้เจริญเมตตาย่อมผ่องใส

อานิสงส์ แปลว่า ผลที่ไหลออกจากการทำความดี แสดงว่า มีฐานะเป็นวิบากในกระบวนการแห่งกรรมหรือวัฏฏจักร คือ กิเลส กรรม วิบาก

พระพุทธเจ้าของเราทรงตรัสรู้ด้วยการบรรลุพระญาณ ๓ พระญาณสองข้อแรก เป็นกระบวนการแห่ง “กิเลส กรรม วิบาก” นำให้คนหมุนวนในสังสารวัฏ หยาบบ้าง กลางบ้าง ละเอียดบ้าง ตามปริมาณของกิเลสน้อยหรือมาก หากกิเลส กรรมเป็นกุศลมาก วิบากทำให้ภพชาติประณีต มีความสุขมากขึ้น แต่หากกิเลสมาก กรรมจะหยาบ วิบากจะหยาบตาม ทำให้ภพชาติหยาบ

กลายเป็นอบาย ๔ หรือเป็นมนุษย์ที่ยากจนขัดสนอนาถา
พิกลพิการ มากด้วยทุกข์ภัยโรค

แม้ทุกคนจะเกิดมาจากอวิชา แต่อวิชาที่ระดับ
หยาบ กลาง ประณีตตามสมควรแก่ฐานะ กรรมที่นำมา
เกิดในคติ คือตระกูลที่แตกต่างกัน อูปริ มีรูปร่างหน้าตา
สุขภาพพลานามัยแตกต่างกัน กาล คือยุคสมัยยิ่ง
หย่อนกันตามสมควรแก่เวลาที่เกิดมา

ประการสำคัญในการลิขิตชีวิต คือ **ปโยคะ** การ
ประกอบกระทำของคนแต่ละคนว่า จะเลือกทางเดินของ
ตนอย่างไร ในกรณีของการสร้างจิตสำนึกตามหัวข้อที่ว่า

กตัญญูต่อมาตุภูมิ

การแสดงความกตัญญูต่อมาตุภูมิเป็นการแสดง
ถึงความจางคลายของกิเลส ด้วยการพัฒนาของปัญญา
ทำให้คนตระหนักว่า ระหว่างตนกับแผ่นดินถิ่นเกิดนั้น
แผ่นดินสามารถดำรงอยู่ได้โดยไม่จำเป็นจะต้องมีคน
แต่คนจะเกิดและดำรงอยู่ไม่ได้หากไม่มีแผ่นดินเป็นที่อาศัย
จึงเกิดความสำนึกคุณของแผ่นดิน องค์กร สถาบันที่
เกี่ยวเนื่องกับแผ่นดิน ที่ตน ตระกูลวงศ์ได้พึ่งพำนักอาศัย
พยายามที่จะสนองคุณของแผ่นดิน อันเป็นส่วนหนึ่งของ
ชีวิตคือธาดูดิน และเป็นທີ່อาศัยดำเนินชีวิต ประกอบ
กิจการงาน ให้ความเจริญก้าวหน้า ความสะดวกสบาย
แก่ตน

แสดงว่าทุกคนได้รับผลประโยชน์อันเนืองนิตย์จากแผ่นดินถิ่นเกิด จึงไม่ควรที่จะตั้งปัญหาถามเอาแผ่นดินว่า **ชาติบ้านเมืองจะให้อะไรแก่เรา**

แต่ควรจะพยายามตอบคำถามว่า

เราได้รับมาจากชาติบ้านเมืองมาแล้ว
แม้เพียงแต่เป็นที่เกิดที่อาศัย ก็ยากที่จะทดแทนบุญคุณให้หมดได้

ในฐานะที่เกิดมาเป็นคนควรทำตนเป็นอนุชาตบุตร คือบุตรธิดาที่รักษาวงศ์สกุลไว้ไม่ให้เสื่อมเสีย และหากสามารถพอควรพยายามพัฒนาให้เป็นอภิชาตบุตร คือบุตรธิดาที่เกิดมาเชิดชูตระกูลวงศ์ ซึ่งเมื่อใครก็ตามทำได้ เขาย่อมได้ชื่อว่าเป็นอนุชาตบุตร อภิชาตบุตรของตระกูลชาติ ศาสนา สถาบันพระมหากษัตริย์ ความเป็นเช่นนั้น จะเกิดขึ้นได้

ดังที่เราทั้งหลายควรดำเนินตามโคลงสยามานุสสติพระราชนิพนธ์ของ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงแสดงเป็นข้อๆ ที่ว่า

๑. รักราชจงจิตน้อม ภักดี ท่านนา

สถาบันพระมหากษัตริย์จัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนภายในชาติ การแสดงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ด้วยการทำตนเป็นพลเมืองดี มีความตระหนักรู้ต่อหน้าที่ที่ตนควรมีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์

เยี่ยงพสกนิกรคุณภาพ ไม่มีการกระทำอะไร ที่แสดง
ให้เห็นถึงการขาดความภาคดี

๒. รักชาติกอบปรุภณีย์ แน่วไว้

ทุกคนภายในชาติมีสิทธิ หน้าที่ตามสมควร
แก่ฐานะ ตามปกติคนไม่น้อยที่ขาดสำนึกคุณของชาติ
บ้านเมืองมักจะมีการประท้วงเรียกร้องจะได้ ในสิ่งที่ตน
ต้องการ จนบางพวกเป็นลูกที่เลี้ยงไม่รู้จักโต การแสดง
ความรักชาติ ด้วยการทำตนเป็นบุตรสองประเภทดัง
กล่าวแล้ว จึงต้องมีความรับผิดชอบต่อภารกิจงานที่
ตนจะต้องมีต่อตนเอง ครอบครั้ว แผ่นดินถิ่นเกิด ในยาม
วิกฤติสามารถที่จะเสียสละชีวิตของตน เพื่อความดำรง
อยู่อย่างมั่นคงของชาติบ้านเมือง

๓. รักศาสน์กอบปรุบุญตรี สุจริต ถ้วนเทอญ

ความรักต่อพระศาสนาที่ตนนับถือนั้น ขอเพียง
แต่ทำตนเป็นศาสนิกคุณภาพ ด้วยการดำรงตนอยู่ใน
สุจริตทางกาย วาจา ใจ อันเป็นกุศลกรรมในรูปของการ
ละชั่วประพฤติดี ซึ่งเป็นเนื้อหาหลักของพระพุทธศาสนา
และแม้แต่ศาสนาอื่นๆ

๔. รักศักดิ์จงจิตให้ โลกชรั้องสรรเสริญ

ความเป็นคนนั้น เพราะแต่ละคนรู้สึกว่าเป็นตัวตน
และให้ความสำคัญแก่ตัวตน ความเป็นตัวตนนั่นเอง
กลายเป็น “ศักดิ์ศรี” การทำหน้าที่ของตนต่อตนเอง

ด้วยการปฏิบัติตามหลักของนาถกรรมธรรมดังกล่าว อัน
สรุปรวมเป็นความรู้คู่คุณธรรม ย่อมนำไปให้คงความรัก ภักดี
ศรัทธาต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และศักดิ์ศรีของ
ตนไว้ได้ เพราะความรัก ภักดี ศรัทธา จะไม่มีความรู้สึก
เป็นเจ้าของเจ้าของ แต่มีความพร้อมที่จะเสียสละ ปกป้อง
ปกปักรักษา คุ้มครอง ด้วยความสำนึกที่ประกอบด้วย

ซื่อสัตย์มั่น กตัญญู รู้หน้าที่ เป็นคนดี

รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ และแผ่นดิน

ทำให้การเกิดมาเป็นคนของท่านผู้นั้น ส่งผล
ช่วยให้เป็นพลเมืองดี เพราะมีความสำนึกคุณของแผ่นดิน
และองค์กร สถาบันที่มีคุณูปการต่อตน

พระพุทธศาสนาจึงยกย่องคนเช่นนี้ไว้ว่า

ความกตัญญูกตเวทีเป็นนิมิตรหมายของคนดี

คนเช่นนี้จึงสามารถให้คำตอบแก่ตนเองได้ว่า

เกิดมาทั้งที่ได้ใช้หนี้แผ่นดินมาก

พอที่จะไม่ต้องอับอายต่อฟ้าดิน

เพราะมีความกตัญญูต่อมาตุภูมิ

พระราชนิพนธ์ใน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

อย่าเห็นแก่ตัวมัวพะวง
อย่าต่างคนต่างแข่งกันแย่งดี
แม้เราริษยากันและกัน
ระวังการยุบงส่งร้าย

คณะใดศัตรูผู้ฉลาด
ก็แยกให้แตกสามัคคี

พราหมณ์ผู้เคียดวรับใช้ไปยุแห่
จนเวลาศัตรูจู่ไปราญ
ฉะนั้นไซร์ขอไทยจงร่วมรัก
เอาไว้เพื่อเมื่อมีไฟรอรอน
ไทยรวมกำลังตั้งมั่น
ถึงแม้ว่าศัตรูผู้มีแรง

ขอแต่เพียงไทยเราอย่าพลาดญญาติ
ไทยอย่ามุงร้ายทำลายไทย
ให้นานาภาษาเขานิยม
ช่วยกันบำรุงความรุ่งเรือง
ช่วยกันเต็มใจใฝ่ผดุง
ให้อยู่จนสิ้นดินฟ้า

ลุ่มหลงริษยาไม่ควรที่
อย่าให้ช่องไฟริที่มุงร้าย
ไม่ช้าพลันจะพากันฉิบหาย
นั่นแหละเครื่องทำลายสามัคคี
หมายมาดทำลายให้เร็วรี
เช่นกษัตริย์ลิจฉวีวงศ์โบราณ

สาระแนญญาติให้แตกฉาน
มัวเกียวกันเสียการเสียนคร
จงร่วมสมัครสโมสร
จะได้สู้ศัตรูได้เต็มแรง
จะสามารถป้องกันชั้นแข็ง
มายุทธ์แย่งก็จะปลาสไป

ร่วมชาติร่วมจิตเป็นข้อใหญ่
จงพร้อมใจพร้อมกำลังระวังเมือง
ชมเกียรติยศฟูเฟื่อง
ให้ชื่อไทยกระเดื่องทั่วโลกา
บำรุงทั้งชาติศาสนา
วัฒนาเถิดไทย ไชโย.

